

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Rogelj

PRVI SPOLNI ODNOS PRI SLOVENCIH IN
SLOVENKAH

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Rogelj

Mentor: red. prof. dr. Ivan Bernik

Somentorica: izr. prof. dr. Valentina Hlebec

PRVI SPOLNI ODNOS PRI SLOVENCIH IN SLOVENKAH

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

ZAHVALA

Da je diplomska naloga končana in v obliki, kot je sedaj, je veliko krivcev. Najprej zahvala mentorju, dr. Ivanu Berniku ter somentorici dr. Valentini Hlebec. Res sta (bila) super.

Največji delež gre tistim, ki so se z mano najbolj namučili. To so: Vika Pušnik, Nina Lužar ter Polona Učakar. Le kako vam bom povrnila?

In jasno – zahvala domačim. Brez njihove moralne podpore nikakor ne bi šlo.

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Jaz, Tina Rogelj, z vpisno številko 21017082, rojena 26.09.1981 v Ljubljani, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Prvi spolni odnos pri Slovencih in Slovenkah.

Zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;

Se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata, bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;

- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

Ljubljana, 17.01.2008

PRVI SPOLNI ODNOS PRI SLOVENCIH IN SLOVENKAH

Prvi spolni odnos je iz sociološkega vidika pomemben prav toliko, kot so pomembne družbene in kulturne okoliščine, v katerih poteka. Nanj vplivajo družbene vrednote (spolna morala), ki prevladujejo v trenutnem socialnem kontekstu in socializacija (starši, vrstniki, mediji, šola), ki pa je odvisna od družbenega statusa. Prvi spolni odnos je ključni dogodek v spolnem odraščanju in postavlja dispozicije za spolno življenje v prihodnosti posameznika. Diplomaska naloga raziskuje, ali obstajajo razlike glede na spol in starost posameznikov, ter kakšne narave te razlike so. Raziskave so namreč pokazale (z nekaj odstopanji pri raziskavi na nemški populaciji adolescentov), da se starost ob prvem odnosu znižuje, kot se zmanjšujejo tudi razlike med spolno izkušnostjo glede na spol mladostnikov. Moški imajo deloma drugačne motive za prvi spolni odnos kot ženske in ga dojemajo na drugačen način kot ženske. Prav tako pa na odnos posameznika do prvega spolnega odnosa in do spolnosti same vpliva tudi vedno večje razumevanje in sprejemanje staršev, da je njihov otrok tudi spolno bitje.

Ključne besede: spolni odnos, socializacija, spolna diada, razlike, spol.

FIRST SEXUAL INTERCOURSE AMONG SLOVENE MAN AND WOMEN

From a sociological point of view, first intercourse is as important as are cultural and social circumstances in which it occurs. First intercourse is influenced by many factors from social values (sexual moral) which dominate in current social context and of course, socialization (family, media, friends, education) which mostly depend on individuals' social status. First intercourse is the key event in sexual maturing and it sets dispositions for future sexual behavior of the individual. Now, are there differences according to sex and age of the individual? And if so, what kind? Previous researches show that the individual deciding for their first intercourse are younger and younger and the differences in sexual experience between men and woman are smaller. Motives for first intercourse and perception of the act are different for men and for women. Also influencing the individual perception of the first intercourse and of sex in general, are the individuals parents, who realize more and more, that their child is a sexual being as well.

Key words: first intercourse, socialization, sexual diad, gendered sexual differences.

KAZALO

1. UVOD	6
2. PRISTOPI K RAZISKOVANJU SPOLNEGA VEDENJA	8
3. PRVI SPOLNI ODNOS KOT KLJUČNI DOGODEK V SPOLNEM ODRAŠČANJU 13	
3.1 Spolnost.....	13
3.2 Spolno odraščanje	15
3.3 Starost ob prvem spolnem odnosu	19
3.4 Zaščita pri prvem spolnem odnosu.....	21
4. TRENDI NA PODROČJU SPOLNOSTI MLADOSTNIKOV	22
4.1 Mladi in Aids.....	22
4.2 Raziskava o spolnih začetkih srednješolcev sedmih postsocialističnih držav	24
4.3 ACSF: Prvi spolni odnos in njegove posledice.....	25
4.4 Spremembe v spolnosti mladih v zahodni Nemčiji med 1970 ter 1990.....	26
4.5 Mednarodna raziskava spolnih življenjskih stilov in infekcij s klamidijo v Sloveniji... 28	
4.6 Švedska raziskava: vpogled v spremembe prvih spolnih začetkov posameznikov	29
4.7 Primerjava rezultatov raziskav	31
5. OBDELAVA PODATKOV - SPOLNA INICIACIJA V SLOVENIJI	32
5.1 Metodologija	32
5.2 Vir podatkov in operacionalizacija	33
5.3 Opis vzorca.....	33
6. ANALIZA	36
6.1 Preverjanje hipotez.....	38
6.1.1 Starost in odločanje o prvem spolnem odnosu.....	39
6.1.2 Spol in dojetje prvega spolnega odnosa	40
6.1.3 Vrednotenje spolnosti in odnos posameznikov do le-te.....	47
7. SKLEP/ ZAKLJUČEK	50
8. VIRI.....	54
9. PRILOGE.....	56

1. UVOD

Kot mnogo vedenj se moramo naučiti tudi spolnega vedenja, kar lepo ponazarja citat: »Postajamo seksualni. Učimo se, kako se ljubiti, koga želeli, kaj početi in zakaj. Tega se pričenemo učiti v otroštvu, ko začnemo razumeti množico sporočil, ki jih sprejemamo in posredujemo drugim« (Kimmel in Plante 2004: 73)¹. Podobni vzorci vedenja nas povezujejo, saj se lažje sporazumevamo, če so naša dojetanja (spolnega) vedenja podobna dojetanjem (spolnega) vedenja ostalih, s katerimi komuniciramo. Živimo v družbi, ki izraža spolnost na bolj odprt način, jo sprejema kot nekaj vsakdanjega in sprejemljivega. Vendar pa ta ista družba ovija spolnost v diskretnost in sram. Vera, moralne in kulturne vrednote prikazujejo spolnost kot nekaj, kar je potrebno skrivati, česar se je potrebno sramovati in jo po drugi strani jemati kot nekaj estetskega in zadovoljivega.

Prvi spolni odnos je na osebni ravni izjemno pomemben trenutek posameznikovega življenja in izgradnje nadaljnega življenja oziroma življenja na sploh. Je eden izmed trenutkov, ki ga posameznik lahko kadarkoli priključuje in opiše z izjemno natančnostjo. Iz sociološkega vidika je ravno zaradi te izjemnosti dogodka za vsakega posameznika, neponovljivosti in možnosti natančne obnove primeren za preučevanje oziroma analizo samega dogodka ter, kot že omenjeno, napovedi nadaljnega (spolnega) življenja (glej Bernik in Hlebec 2005: 297). To so le nekateri izmed razlogov, zakaj se mi zdi spolno vedenje oziroma prvi spolni odnos vredno raziskovati. Predvsem zanimivo je samo preučevanje dogodka in njegova povezava z ostalimi sferami življenja in značilnostmi, ki vplivajo na dogodek sam.

V svojem diplomskem delu predstavljam različne pristope k raziskovanju spolnega vedenja ter trende na področju spolnosti mladostnikov. Postavljene hipoteze črpam iz predstavljene teorije, same hipoteze pa preverim na bazi podatkov, pridobljenih za raziskavo »Spolne navade Slovencev« (Aragon d.o.o. za Mladino d.d. 2002). Pri raziskavi se ne omejujem zgolj na mlade, temveč me bolj zanima sam pogled na prvi spolni odnos, ki pa je seveda pogostejši med mladimi (starimi do 30 let). Želim se dotakniti posameznika in njegovega dojetanja prvega spolnega odnosa – zanima me, kaj je vplivalo nanj in na kakšen način, zanima me prvi

---

¹ We become sexual. We learn how to have sex, whom to desire, what to do, and why. And we begin to learn this in childhood, as we start to make sense of the cavalcade of messages we receive and transmit to others (Kimmel & Plante 2004: 73).

spolni odnos in spolno vedenje, povezano z njim iz sociološkega vidika. Osredotočam se torej na pomembnost prvega spolnega odnosa in na dejavnike, ki so vplivali nanj.

2. PRISTOPI K RAZISKOVANJU SPOLNEGA VEDENJA

Raziskave, ki raziskujejo prvo spolno vedenje, so močno povezane z zapletenim setom kulturnih predpisov in pričakovanj. Študije sociokulturnih omejitev posameznikovega spolnega vedenja kažejo, da se ravno te omejitve lahko v času drastično spreminjajo, kar spreminja tudi dožemanje spolnosti v očeh družbe. Do omenjenih sprememb prihaja zaradi spreminjanja standardov družbe in meja (ne)sprejemljivega. Zaradi slednjega so pomembni odkloni posameznikov od teh standardov, ki jih lahko spreminjajo. Iz tega vidika so raziskave, ki preučujejo spolno vedenje oziroma prvi spolni odnos, dragocene. Iz njih je mogoče dobiti tako informacije o normah, po katerih se posamezniki vedejo kot tudi o vzorcih spolnega vedenja, ki se zarisujejo v času (Bernik in Hlebec 2005).

Pri raziskovanju spolnosti so se razvili različni pristopi obravnavanja zbranih podatkov in spolnosti same. Laumann definira naslednje tri teoretske pristope (Laumann 2000):

1) Teorija scenarija: Pojasnjevanje spolnega vedenja

V nasprotju s predhodnimi raziskavami, ki trdijo, da obstaja konflikt med biološko človeško naravo ter kulturami, v katerih posamezniki odraščajo, teorija scenarija predvideva družbeni faktor kot sredstvo zaviranja človeških notranjih nagonov in želja. Manjša želja v zrelem obdobju se torej predpostavlja le kot boljše zaviranje nagonov. Spolno vedenje v zrelem obdobju je torej v veliki meri odvisno od posameznikove socializacije, kulturnega okolja in omejitev. Družbeni proces potemtakem zavira, omejuje spolno vedenje z družbenimi scenariji. Teorija scenarija predvideva, da se vzorci spolnega vedenja od kulture do kulture razlikujejo – da so lokalne narave in sta torej interpretacija in dožemanje same spolnosti od kulture do kulture različna. Posamezniki in tudi okolje generirajo predstavo o spolnem življenju, ki se s časom spreminja.

Laumann nadalje predvideva, da človeška bitja pri spolnem vedenju ne razpolagajo z nikakršnimi biološkimi instinkti, ali pa da so efekti instinktov minimalni v primerjavi z efekti družbeno determiniranih predpisanih vedenj (Laumann in drugi 2000). Teorija trdi, da preko vzgoje posameznik pridobi vzorec spolnega vedenja, ki je v njihovi kulturi najbolj primeren

oziroma zaželen in si ga minimalno prikroji glede na lastne potrebe. V izredno raznolikih kulturah se ti personalno prilagojeni vzorci lahko precej razlikujejo med posamezniki.

Na podlagi omenjenih predpostavk ponotranjena kultura oblikuje spolnost vsakega posameznika. Določa, s kom bo posameznik imel spolne odnose, kdaj in kje, na kakšen način bo to počel in iz kakšnih razlogov, pri čemer sodeluje celotna družba (preko medijev, vere, izobrazbe ...) kot tudi posameznik sam s ponotranjenimi oziroma z notranjimi doživljanji spolnosti. Scenariji so torej sestavljeni iz kulturnega scenarija, medosebnega scenarija in notranjega psihičnega scenarija, ki oblikujejo spolno percepcijo in obnašanje (npr. splošni obrazec zapeljevanja). Potemtakem se kot kvalitetno smatra vedenje, ki deluje (samo)zaviralno (glej Laumann in drugi 2000: 6).

S sociološkega vidika pa je sama družba oziroma socialno okolje, v katerem se nahajamo, izrednega pomena pri percepciji 'spolnega' in pri interpretaciji spolnega vedenja. Neposredno preučevanje scenarijev je zelo zahtevno, saj zahteva poglobljene podatke o samih aktivnostih med spolnim dejanjem kot tudi sam potek aktivnosti. Zato sem mnenja, da bi bila z vidika prvega spolnega odnosa uporaba teorije scenarija najbolj smotrna pri preučevanju kulturnih oziroma družbenih omejitev na samo dejanje. To so dejavniki, kot je starost ob prvem spolnem odnosu, posameznikova veroizpoved, vpliv ožje skupnosti, v kateri živi in jo predstavljajo njegovi prijatelji in družina. Vendar pa bi bile analize primerne le za manjše populacije oziroma za krajša časovna obdobja. Morda bi bil zanimiv regijski vpogled v prvi spolni odnos.

2) Teorija izbire

Teorija izbire se ne ukvarja zgolj z objektivnimi oziroma zunanjimi vplivi na vedenje posameznika, temveč se ukvarja tudi z možnostjo izbiranja posameznika med raznolikimi priložnostmi oziroma možnostmi (na primer med različnimi scenariji, kako tretirati trenutnega spolnega partnerja – kot ljubimca ali resnega partnerja) in razlogi za določeno izbiro. Medtem ko teorija scenarija ne pojasni razlogov za izbiro oziroma kakšne preference ima posameznik do določenih izbir in razlogov, zakaj se ekonomski pristop teorije izbire ukvarja z uporabo oziroma izbiro razpoložljivih virov za doseg ciljev. Nujni viri predstavljajo čas in denar, s katerima razpolagamo, okolje, v katerem se znajdemo itd. ob doseganju določenega cilja. Ker

so viri redki, se mora posameznik odločati glede na njihovo razpoložljivost v določeni situaciji. Cilji pa so za vsakega posameznika zelo pomembna motivacija, zaradi česar se želje po doseganju (morda istega) cilja med posamezniki razlikujejo.

Med dejavniki ali boljše rečeno sredstvi za doseganje cilja so tudi sposobnosti posameznikov: sposobnosti za doseg ciljev, sposobnosti za pritegnitev pozornosti spolnega partnerja ter sposobnosti za ohranitev obstoječe zveze. Slednje je tudi ena izmed osrednjih tematik teorije izbire, saj se ukvarja z vplivom ciljev in sredstev na posameznikovo vedenje. In ker vedenje enega posameznika vpliva na vedenje drugega posameznika (oziroma posameznikov), je to družbeno vedenje, ki vpliva na izbiro atributov oziroma razpoložljivih sredstev. Posamezniki namreč ne delujejo izolirano, temveč v okolju ostalih individuumov, kar pomeni, da so izpostavljeni vplivom ravnanja vseh ostalih okoli sebe. Glede na povedano bi lahko potegnili skupne smernice omenjenih teorij, ki sta vpeti v družbeno dejanje – po teoriji izbire posamezniki razpolagajo in izbirajo attribute, ki vodijo v spolne aktivnosti, ki pa jih preučuje teorija scenarija.

Teorija izbire predstavlja spolne interakcije kot ogromen trg, na katerem sodelujejo tisti, ki iščejo in tisti, ki ponujajo. Na vsaki strani pa se nahajajo želeni ali pričakovani atributi, medtem ko trg vsebuje poleg svojih prednosti tudi pomanjkljivosti. Med slednjimi so verjetno najbolj očitne spolne bolezni (glej Laumann in drugi 2000: 15). Znotraj celotnega tržnega sistema se oblikujejo manjši, ki zadovoljujejo različne potrebe in kjer se ponujajo različne dobrine. Naslednja značilnost trgov je fizična dimenzija oziroma geografska umeščenost, ki sigurno predstavlja pomemben del pri izbiri partnerja. Posamezniki namreč radi iščejo partnerje znotraj lokalnih trgov.

Težnja po dolgotrajnih zvezah se je izoblikovala ravno zaradi vloženega časa, denarja, čustvene energije in družbenih resorjev z namenom srečevanja potencialnih partnerjev in posledično vzpostavljanja spolnih zvez (glej Laumann in drugi 2000: 9). Iz tega vidika je torej očitno, da se bolj izplača biti v dolgotrajnih zvezah, kot nenehno iskati nove partnerje in s tem vlagati nova sredstva. Veliko bolj smotrno je vlagati v že obstoječo zvezo in iz nje potegniti kvalitetno preživeti čas in čustveno izpolnitev – v ekonomskem smislu torej angažirati se v produktivne aktivnosti. Razen če motiv ne predstavlja ravno nenehno menjavanje partnerjev.

Podobno razmišlja Bozon, ki izpostavi bistvene motive za prvi spolni odnos, ki se razlikujejo glede na spol (Bozon 1996). Pri ženskah, po njegovem mnenju, za razliko od moških, pogosteje prevladujejo čustveni motivi. Bernik ugotovi v raziskavi, da med ljubljanskimi srednješolci prevladujejo predvsem motivi, ki se vežejo na trdne in trajne zveze (glej Bernik in drugi 1996: 33).

3) *Teorija omrežja: spolna diada*

Teorija omrežja govori o pomembnosti spolnih diad oziroma spolnih partnerskih zvez. Ne osredotoča se izključno na posameznike, kot se teorija scenarija ali teorija izbire. Kot družbeno dejanje spolno vedenje vpleta več oseb. Tako je možno opazovati dve osebi (ali več) v partnerski zvezi. Kako ta zveza deluje, kakšne osebe se znajdejo v različnih partnerskih zvezah in zakaj se nekatere ne obnesejo. In ker zveze obstajajo v družbi, so torej umeščene v širše okolje in posledično niso samo izključno stvar oseb, ki to zvezo tvorijo. Najbolj vpleteni so seveda sorodniki in prijatelji, ki ohranjajo tesnejše stike s posameznikoma, ki sta v zvezi. Pričakovati je torej, da se spolne zveze veliko pogosteje spletejo med ljudmi podobnih karakteristik (glej Laumann in drugi 2000: 17). Predvsem zaradi podobnih, skupnih interesov, skupnih prepričanj in potrjevanja samoidentitete. Poleg tega pa bo partner s podobnimi karakteristikami lažje shajal z okolico, ki mu je podobna (torej s partnerjevimi prijatelji, znanci in družino). Po drugi strani pa se kaže v spolnih zvezah tudi asimetrija, najbolj očitna v spolu, saj so seksualni pari običajno sestavljeni iz moškega in ženske. Prijateljstvo pa se splete med dvema posameznikoma istega spola.

Drugi očitni element asimetrije v spolnih zvezah je delitev dela v zakonskih skupnostih. Tradicionalna ureditev moških in ženskih opravil je morda najbolj očitna pri materinstvu (žensko delo) ter preživljanju družine (moško delo). Vzgoja otrok in gospodinjska dela večinoma še vedno pripadajo ženskam, medtem ko so zaželeni moški atributi doseganje višje stopnje izobrazbe, posledično boljši dosežki v življenju kot tudi na trgu zaposlitve (materialni status). Seveda se tudi ta trend počasi spreminja – tako skozi čas kot tudi v pogledu različnih spolnih zvez. V ameriški študiji se je izkazalo, da se je izobrazbena enakost med pari, predvsem med pari z univerzitetno izobrazbo, povečala (Mare v Laumann in drugi 2000: 18). Lahko trdimo torej, da se je povečala tudi 'tržna vrednost' žensk. To opaža tudi Schmidt, saj trdi, da so se spolni standardi poenotili tako za moške kot tudi za ženske (Schmidt in drugi

1994). Prav tako so v manjši meri opažene zveze, v katerih so prisotne rasne, starostne, izobrazbene ter verske razlike.

Ker spolna zveza predstavlja posebno obliko družbene zveze, je uravnavana s posebnimi pravili, ki jim posamezniki sledijo. Pri iskanju partnerjev in oblikovanju družbenih zvez se opazi tendenca k enakosti statusov. Ravno tako družino kot pomemben faktor odnosa adolescentov do spolnosti izpostavi Schmidt, ki trdi, da se je skozi zgodovino odnos spreminjal, vsekakor pa v tem času starši dojemajo spolnost veliko bolj odprto, kot so ga pred 30-imi oziroma 40-imi leti (Schmidt in drugi 1994). Posledično se to izraža v medsebojnih partnerskih zvezah, ki težijo k večji trdnosti in stalnosti. Izjemnega pomena je tudi vpliv socialnega omrežja posameznika (družina, prijatelji in znanci) na spolne zveze vsakega posameznika. Oblikuje namreč tako spolno vedenje adolescentov kot tudi spolno vedenje odraslih. Na adolescente vpliva v smislu odločanja, kdaj je pravi čas za prvi spolni odnos. Starši ponavadi želijo, da otroci v svet spolnosti vstopajo kasneje, ne želijo, da njihovi otroci videvajo posameznike, za katere menijo, da predstavljajo slab vpliv in podobno (glej Laumann in drugi 2000: 22).

Menim, da je prva teorija, teorija scenarija, primerna za objektivno raziskovanje vstopanja v svet spolnosti, predvsem demografskih značilnosti posameznikov in razlik med njimi. Teorija izbire bi bila morda najbolj primerna za preučevanje razlogov za izbiro prvega spolnega partnerja, razjasni namreč, kaj vpliva na odločitev, s kom bo posameznik vstopil v svet spolnosti. Teorija omrežja pa bi bila najbolj primerna za preučevanje same zveze in dogajanja znotraj nje. Predvsem pa bi bila smotna za raziskovanje delovanja socialnih omrežij, v katerih se posameznika, ki želita vstopiti v spolno zvezo, nahajata in kako vplivajo ta socialna omrežja na vedenje posameznikov. Raziščemo lahko tudi različne motive, ki vodijo posameznike k različnim načinom spolnega vedenja. Na primer, zakaj se določeni posamezniki odločajo za oralni spolni odnos in zakaj drugi ne. Zakaj se nekateri odločajo za spolni odnos prej kot drugi in s kakšnimi spolnimi partnerji se podajo v prvi spolni odnos. In konec koncev, zakaj se je posameznik odločil za spolni odnos in kako na to vpliva njegovo socialno omrežje (družina, prijatelji in znanci).

3. PRVI SPOLNI ODNOS KOT KLJUČNI DOGODEK V SPOLNEM ODRAŠČANJU

3.1 Spolnost

Živimo v družbi, kjer spolnost ne predstavlja več teme, o kateri se ne sme govoriti. Spolnost je postala »sprejemljiva«, je nekaj, kar je del nas, kar nas oblikuje. Ugotavlja se, da je bolje govoriti o njej in se učiti, kot jo odriniti nekam na stran in se pretvarjati, da ne obstaja. Da je pomembno, da se že mladi seznanijo s spolnostjo, ki lahko kot nekaj neznanega prinese veliko neprijetnosti – predvsem v času modernih bolezni, ki jih nemalo izhaja iz neosveščenosti na področju spolnosti. Drugi pol naše družbe pa predstavljajo moralne in kulturne vrednote, ki spolnost še vedno slikajo kot nekaj prepovedanega, nekaj, česar se je potrebno sramovati.

Če izhajamo iz golega biološkega dejstva, ravno zaradi spolnosti same vsak izmed nas obstaja. Spolnost je nekaj, s čimer se sreča vsak povprečni individuum in potrebno je vedeti nekaj o njej. Saj nas, kot že rečeno, oblikuje, kot nas oblikujejo drugi vidiki našega življenja. Obstaja na individualni in družbeni ravni.

Prvi spolni odnos je del celote, ki jo imenujemo naše spolno življenje. Če pojem opredelimo nekoliko natančneje, lahko rečemo, da je spolnost »...množica dejanj, pričakovanj, zadovoljstva, oblikovanja identitete in znanja ...« (Costlow in drugi v Haavio-Manilla 2002: 1). Vendar pa je sama spolnost več kot le družbena praksa, je tudi praksa vsakega posameznika posebej. Je del posameznika in je prisotna vsak trenutek posameznikovega življenja – je način, na katerega posameznik obstaja, čeprav v svoji intimnosti nekoliko ločena od javnega življenja. Spolnost torej vpliva tudi na ostale dele našega življenja, saj deloma oblikuje našo osebnost. Je neizpodbitno vpeta v posameznikovo življenje, zato je, kot je del zasebnosti posameznika, tudi del družbe. Je družbeni pojav, ki zahteva za svoj obstoj (vsaj) dva posameznika, ki med seboj oblikujeta nekakšen odnos. Odnos zaobjema medsebojno komunikacijo (verbalno in neverbalno), željo po povratnih informacijah ter prilagajanje. Laumann spolnost označuje kot »...tekmovanje, a tudi sodelovanje...« (Laumann in drugi 1994: 5). In ko obstaja odnos med (vsaj) dvema posameznikoma, lahko

govorimo o partnerski zvezi, v kateri je spolnost nepogrešljiv del. Je eden izmed temeljev zveze, ki jo oblikujeta (spolna) partnerja. Prav tako pa dojemanje spolnosti bistveno vpliva tudi na pričakovanja v zvezi s prvim spolnim odnosom.

V novi (postmoderna) dobi je meja med moško in žensko spolnostjo postala nekoliko bolj zabrisana. Dvojna merila počasi izginjajo, predsodki starejših generacij postajajo manj pomembni. Še vedno pa obstajajo scenariji oziroma predpisi, ki narekujejo želeno oziroma dopustno (spolno) vedenje. To je predvsem opazno po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do spolne revolucije in ženske emancipacije. Spolno vedenje in z njim sama spolnost se je oblikovala tudi z omenjenimi družbenimi scenariji, oblikovali so se okvirji primerne in neprimerne. Izjemno pomembna je postala pravica do svobode govora in mišljenja, kar se izraža tudi v spolnosti. Mnogo več je govora o spolnosti, poučevanja mladih in njihovega spolnega vedenja ter samega izražanja spolnosti (npr. umetnost, oglaševanje, medijske vsebine, idr.). Vendar kljub svobodi ostajajo pričakovanja, ki jih izraža okolica v zvezi s spolnostjo. Ena izmed najbolj očitnih je vsekakor starševstvo, ki deloma oblikuje dojemanje in samo izražanje spolnosti. Starševstvo zahteva nekoliko bolj ustaljeno spolno življenje, družinsko življenje pa predstavlja zahtevo po stabilnem družinskem okolju za otroka, kar seveda postavlja okvirje za spolno vedenje. V povprečju v Evropi naj bi par dobil otroka med 20. in 30. letom starosti. S starševstvom se pričakuje tudi prerast strastne ljubezni v resnično, vzajemno ljubezen para. In ker se trdna zveza v vzhodnem, razvitejšem svetu (Evropa) enači z zrelostjo, to prav tako pomeni določena družbena pričakovanja. Spolno življenje parov namreč predstavlja monogamen odnos in torej izključuje več (spolnih) partnerjev. Ljubezen takšnim parom torej pomeni del oziroma temelj skupnega življenja in s tem tudi spolnost (Haavio-Mannila 2002).

Eden izmed pogledov na spolni odnos je pogled Laumanna, ki vidi spolni odnos kot dejanje, ki ga lahko oblikujemo glede na lastne potrebe (Laumann in drugi 1994: 6). Del spolnega vedenja torej oblikuje družba, del pa je odvisen od vsakega posameznika. »Spolni scenariji določajo, s kom imajo posamezniki spolne odnose, kje in kdaj te spolne odnose imajo, kaj v spolnosti počnejo in zakaj to počnejo« (Laumann in drugi 1994: 6). Potrebno pa se je zavedati, da je spolno vedenje tesno povezano z 'nespolnim' vedenjem in šele skupaj dosežeta svoj polni pomen. Do individualnih razlik v spolnem vedenju prihaja zaradi posameznikove izobrazbe, socializacije, vpliva družine in družbenega okolja. Prav tako so pomembne prve

izkušnje: vsak dogodek je lahko povezan z določenim številom predhodnih dogodkov, ki bi lahko pojasnili poznejše obnašanje ali pa ga vsaj omogočili (glej Bozon 1996: 143).

S spolnim vedenjem je tesno povezano tudi spolno zadovoljstvo, ki ga prinese skupek intimnih interakcij in normativnih predpisov posameznikovega okolja in posameznika samega. Le-ti oblikujejo dožemanja, čutenja ter dejanja posameznikov (glej Bernik in Hlebec 2005: 297).

Pomembno je torej, kako je spolno zadovoljstvo vpeto v razumevanje spolnosti preko celotne socializacije, preko pričakovanja in ravnanja v zvezi s prvim spolnim odnosom in nadalje v partnersko zvezo, v katero se posameznik spušča. Spolno zadovoljstvo se je ločilo od gole biološke reprodukcije in postalo neodvisno od intimnosti. Vendar pa kljub temu predstavlja bistveni faktor trdne partnerske zveze.

3.2 Spolno odraščanje

Kot vidimo, je spolnost širok pojem in mi daje možnost, da raziskujem, kar me v mojem diplomskem delu zanima – predvsem prvi spolni odnos in karakteristike posameznikov, ki se odločijo zanj. Vendar je potrebno za razumevanje le-tega razumeti tudi spolnost kot tako. Integracija seksualnosti v osebnost posameznika in njegovo zasebno življenje je raznolik učni proces, ki vsebuje mnogovrstne seksualne prvine, ki so jasno opredeljene: od prve zaljubljenosti, prvega poljuba, prve nesrečne ljubezni do prve masturbacije, prvega orgazma in prvega spolnega odnosa (glej Helmius 1998: 66). Zaradi svoje velike veljave se usidra v spomin in ga je možno priklicati tudi vrsto let kasneje. Iz širšega vidika spolnosti izpostavljam prvo spolno izkušnjo posameznika kot simboličen preobrat v intimnem življenju – vstop v odraslo življenje na področju spolnosti in sestavni del osebne zgodovine. Vstop v odraslo spolnost pa v prvi vrsti zavisi od spola.

Pri posameznikih je glede na spol opaziti različne predstave o spolnosti in različna pričakovanja v zvezi s spolnostjo kasneje, v zreli dobi. Razlike med spoloma se kažejo tudi v tem, da moški bistveno večjo vrednost pripisuje elementu vstopa v spolnost in izkustvo, ki ga

ob tem doživi, medtem ko je ženski bistvenega pomena zveza, v katero se spušča in občutki, ki jih pri tem čuti do svojega partnerja (glej Bozon 1996: 157).

Ženski spol je tekom časa doživel veliko večje spremembe kot moški, kar razlike med njima še pogloblja. Morda gre razliko v starosti pri vstopu v svet spolnosti pripisati različnim interesom ob prvem spolnem odnosu – globoka zaljubljenost žensk do prvega partnerja nasproti moški brezbriznosti (na prvi spolni odnos gledajo bolj kot na uvajanje v spolnost). To so odkrili v raziskavi ACSF (Analyse des Comportements Sexuels en France, Analysis of Sexual Behaviour in France), ki je pokazala, da se občutki v zvezi s prvim spolnim odnosom in z razmerjem, v katerem so bili takrat, do danes niso prav dosti spremenili. Ženske se za resnejše zveze odločajo še vedno prej kot moški. Razlike med moškimi in ženskami torej še vedno ostajajo – se zmanjšujejo, vendar jih ne gre zanemariti. Starost za odločitev za prvi spolni odnos se pri mlajših generacijah sicer niža, vendar razlike ne izginejo v celoti (glej Bozon 1996: 157). Schmidt trdi, da se oblikujejo novi kodi spolnega vedenja moških in žensk (glej Schmidt 1994: 511). Le-ti delajo spolne interakcije bolj prijazne, komunikativne, predvidljive in racionalne.

Za prvi spolni odnos je precejšnjega pomena tudi masturbacija. Predstavlja namreč del spolnega vedenja in je pomembna za prvo spolno izkušnjo. Preko masturbacije se posameznik seznanja s svojim telesom, z njegovim odzivom na različne dražljaje in z željami, povezanimi s spolnim zadovoljstvom. Lahko torej rečemo, da je tudi masturbaciji pomembno nameniti nekaj pozornosti. Za samo raziskovanje spolnosti je pomembno spolno vedenje adolescentov, saj mladi ljudje oblikujejo populacijo, v kateri spremembe v spolnem vedenju zelo kmalu postanejo očitne in je zatorej njihov družbeni razvoj manj omejen s tradicionalnimi strukturami in vplivi.

Predvsem za dekleta je masturbacija pozitiven del seksualne avtonomije oziroma samega seksualnega razvoja (glej Schmidt 1994: 497). Zanimiva je ena izmed ugotovitev, ki pravi, da so fantje manj spolno aktivni (tako masturbacija, petting ali sam spolni akt) v 1990-ih kot so bili v 1970-ih letih (glej Schmidt 1994: 490). Prav tako imajo posamezniki manjše število partnerjev v 1990-ih. Po drugi strani raziskave kažejo na povečanje števila moških in žensk, ki se samozadovoljujejo (glej Helmius 1998: 66).

V splošnem začnejo moški z masturbacijo prej kot ženske. Vendar pa je generacijski razkorak glede na začetek samozadovoljevanja večji in opaznejši pri ženskah kot pri moških. Izkazalo se je celo, da se je starost ob prvi masturbaciji znatno zmanjšala, kar pomeni, da začnejo mlajše generacije veliko prej z izkušnjami avtoeroticizma, kot so to počele starejše generacije.

Ko se mladi srečajo s spolnostjo, je to začetek raziskovanja le-te. Orgazem je zato morda veliko bolj povezan z masturbacijo, saj je samozadovoljevanje velik korak na poti v spoznavanju svojega telesa, svojih želja in pogleda nase. Starost ob prvem orgazmu zato sovпада z začetki masturbacije. Najbolj očitne razlike gre zaradi poznejšega vstopa v svet spolnosti prav tako iskati med ženskami. Pričakovati je, da starost ob prvem orgazmu prav tako pada od višjih starostnih razredov k nižjim. Švedska raziskava je pokazala, da je starost ob prvem orgazmu padla pri ženskah iz 20 let (starostni razred 66–74 let) na 16 let (18–24 let), pri moških pa je ta padec manj dramatičen; starost pri prvem orgazmu je iz 15 let (starostni razred 66–74) padla na 13 (18–24 let) (Helmius 1998: 68).

Poleg intimnih izkušenj vsakega posameznika, ki so neodvisne od okolice, na spolnost vpliva tudi okolica, v kateri živimo. Ožjo okolico predstavlja družina, ki v precejšnji meri vpliva na adolescente in njihovo dožemanje spolnosti (glej Schmidta in drugi 1994: 504). Vsekakor pa se je spremenil odnos adolescentov z njihovo družino. V 1990-ih veliko več staršev kot v 1970-ih ve, kdaj se njihovi otroci odločajo za spolne odnose. Manj odraščajočih posameznikov skriva svoje spolne izkušnje in svoje spolno življenje nasploh pred svojimi starši, ki jih pri tem ne omejujejo v smislu prepovedovanja stikov s partnerjem. Intervjuvanci v 1990-ih navajajo, da lahko prespijo pri svojem partnerju in obratno oziroma imajo spolni odnos, če to želijo sami. Lahko rečemo, da starši dojemajo spolno življenje svojih otrok veliko bolj odprto, kot so to počeli njihovi starši in jih bolj vodijo z nasveti kot omejujejo s prepovedmi. Posledično je za adolescente odnos do spolnosti precej bolj odprte narave, osredotoča se na trdnejšo zvezo, stalnega spolnega partnerja in temelji na poenotenju spolnih standardov tako za moške kot za ženske.

Velik vpliv na dožemanje spolnosti adolescenta ima vsekakor tudi družina v smislu prenašanja norm in vrednot. Dožemanje spolnosti s strani staršev v veliki meri vpliva na dožemanje spolnosti odraščajočih članov družine. Otroci v zgodnjem otroštvu gledajo na svet skozi oči odraslih in v poznejših letih – v času odraščanja, absorbirajo norme in vrednote, ki jih delijo s starši. Pogovor oziroma podajanje mnenja staršev o spolnosti zato v veliki meri vpliva na

dojemanje spolnosti otroka. Bozon ugotavlja, da je bilo takšnih pogovorov v starejših generacijah ekstremno malo (Bozon 1996: 161). Pogostost pogovorov naraste v mlajših generacijah, višja pa je v pogovorih z deklicami kot dečki. Pogostejši so predvsem zaradi pogovorov o kontracepciji, ki je pri deklicah bistveno drugačna in zahteva obisk pri zdravniku, medtem ko je mladim moškim stvar olajšana in je dovolj, da gredo po zaščito v najbližjo lekarno, drogerijo ali malce bolj založeno trgovino. Tisti otroci (obeh spolov), ki so se pogosto pogovarjali z domačimi o spolnosti, začnejo svoje spolno življenje prej kot tisti, ki se o tem nikoli niso pogovarjali (Bozon 1996: 162). Pripravljenost staršev diskutirati o spolnosti prikaže spolnost otrokom veliko bolj naravno, kar lahko povzroči zgodnejše spolno raziskovanje in nižjo starost ob prvem spolnem odnosu. Pozitiven odnos do spolnosti je torej za odraščajočega posameznika precejšnjega pomena. Bolj odprt in »domačen« odnos staršev do spolnosti svojih adolescentov opaža tudi Schmidt (Schmidt in drugi 1994: 510).

Podobno kot domače okolje (družina in najbližji) tudi izobrazba, ki vključuje širšo okolico, vpliva na prvi spolni odnos. Izobrazba nakazuje družbeno pripadnost oziroma družbeno ozadje posameznika. Posamezniki, ki imajo nižjo izobrazbo, navadno v svet spolnosti vstopajo prej kot tisti z višjo izobrazbo. To bi lahko pojasnili z nižjo stopnjo odvisnosti posameznikov, ki se ne šolajo več, od njihovih družin. Zgodnji zaključek šolanja pomeni hitrejšo osamosvojitvev in materialno neodvisnost, kar pa pomeni hitrejši skok v trajnejšo zvezo in posledično tudi soočanje z odraslostjo. Razlika naj bila še očitnejša pri deklicah oziroma ženskah.

Okolje in posamezniki sami vplivajo na dojemanje spolnosti in na odločitve, povezane s prvim spolnim odnosom. Vendar pa so poleg trenutnih nagibov, norm in vrednot, ki oblikujejo razmišljanje, pomembna tudi pričakovanja v zvezi s spolnostjo. Tudi prvega partnerja bo posameznik potemtakem izbiral glede na pričakovanja, ki si jih je ustvaril o sami spolnosti in o tem, kaj naj bi iz spolne izkušnje sledilo kasneje.

S kom se spuščamo v spolno zvezo, je odvisno tudi od tega, kaj pričakujemo iz same zveze. Če gre za kratkotrajne, manj resne zveze, je izbira povsem drugačna kot takrat, ko iščemo nekoga, s katerim nameravamo ostati v daljši, trajnejši zvezi. Odločitev, s kom bomo imeli spolne odnose, kdaj in kje, kaj bomo počeli med spolnimi odnosi in kako razumemo spolna videnja na svet, je predvsem odvisna, iz kakšnega okolja prihajamo. Obnašamo se po nekih družbenih scenarijih in sprejemamo družbeno sprejemljive odločitve – vsaj v veliki večini. In

ravno zaradi te predvidljivosti je mogoče postavljati razne predpostavke o izbiri partnerja, spolnem vedenju in odločitvah nasploh.

Sama izbira partnerja je prav tako pomembna tudi pri vprašanju o spolno prenosljivih boleznih. Resnost izbire vsekakor vključuje tudi dojetje tveganja in s tem tudi uporabo zaščite pred neželjeno nosečnostjo in spolno prenosljivimi boleznimi. Ameriška študija (Michael in drugi 1995) je pokazala, da navadno izbiramo partnerje, ki so nam precej podobni. Spolno vedenje je bolj ali manj podobno ostalim družbenim vedenjem. Nezavedno se obnašamo po nepredpisanih pravilih. Tako se mit o ljubezni na prvi pogled, o iskrici, ki preskoči med dvema zaljubljenca, poruši kot hišica iz kart – vsaj, kar se tiče resnejših zvez.

3.3 Starost ob prvem spolnem odnosu

Starostna meja prvega spolnega odnosa se niža, kar dokazujejo tudi v nadaljevanju omenjene raziskave. Predvsem zaradi spremenjene miselnosti, ki jih prinesejo spremembe v času.

Finska, norveška, raziskava Velike Britanije ter slovenska raziskava življenjskih stilov ter okužb s klamidijo kažejo na skupen vzorec spolnega vedenja, ki ga je nakazala švedska raziskava. Pokaže se nižanje starosti ob prvem spolnem odnosu med različnimi starostnimi generacijami, predvsem pa med moškimi in ženskami. Pri ženskah je preskok toliko bolj viden in je razlika očitnejša kot pri moških. Sama starost ob prvem spolnem odnosu pa se je na švedskem stabilizirala (Helmius 1998).

Starost ob vstopu v spolnost je povezana z različnimi generacijami, ki jih Bozon definira kot skupine ljudi, ki doživljajo spolnost, predvsem pa vstop v le-to v primerljivem družbenem, kulturnem in institucionalnem okolju (Bozon 1996). Vsaka generacija je vezana na različno časovno obdobje, zaradi česar spolnost prehaja preko različnih stopenj razvoja, ki jih narekujejo zgodovinske spremembe. Kontekst, v katerem se izkuša spolnost, vključuje družbene norme in pravila, ki upravljajo s spolnostjo, pogoji kontracepcije ter stopnjo rodnosti, starostjo in z načinom vstopa v svet spolnosti ter partnerstva in s pričakovanji v zvezi s partnerstvom ter stopnjo razpadov zveze.

Bozon (glej Bozon 1996: 157–158) ter Haavio-Mannila (glej Haavio-Mannila in drugi 2002: 6–7) definirata različne **seksualne generacije**:

- a) »Baby-boom« generacija, ki je vstopila v svet spolnosti pred 1960. Za njih je značilna visoka stopnja rodnosti in visok delež porok, deloma tudi zaradi nedostopnosti kontracepcijskih metod. Teme o spolnosti so bile v javnosti tabu teme, obstajala pa je tudi jasna ločnica v spolnem vedenju moškega in ženske.
- b) Generacija 1960-ih, ki jo je zaznamoval konec »baby booma« ter začetek zaposlovanja žensk. Kontracepcija še ni bila dostopna, posamezniki pa so imeli več spolnih odnosov pred poroko.
- c) Generacija 1970-ih; zaznamovala jo je kontracepcija, upiranje porokam, porast zvez »na koruzi« in razvez.
- d) Generacija, v kateri se razlike med spoloma zmanjšajo, postane spolno aktivna v 1980-ih in nameni svoje življenje izobrazbi, se sooča z resnimi problemi zaposlovanja na trgu delovne sile ter vstopa v skupno partnerstvo precej pozno. Kontracepcija je dostopna vsem in povsod, živeti skupaj in ne biti v zakonski zvezi pa je postalo nekaj povsem normalnega. To generacijo zaznamuje tudi pojav aidsa. Dvojni moralni standardi kljub vsemu še vedno ostajajo.

Bernik (glej Bernik in drugi 1996: 21) ugotavlja, da je večina srednješolcev v Sloveniji imela že vsaj eno spolno izkušnjo manjše intenzitete (zmenek in/ali poljub) in polovica anketiranih spolno izkušnjo večje intenzitete (petting in/ali spolni odnos). Izkušnje manjše intenzitete se posameznikom dogajajo bolj zgodaj (pri 14-ih letih) kot izkušnje večje intenzitete (pri 16-ih letih). Do razlik v izkušnjah s stalnim partnerstvom pride med fanti in dekleti. Več fantov kot deklet je namreč imelo vsaj eno trajno zvezo.

3.4 Zaščita pri prvem spolnem odnosu

Zaščita oziroma kontracepcija je močno zaznamovala predvsem generacijo po 1970-ih letih. Liberalizacija spolnega življenja zadnjih 30-ih let je torej rezultat izboljšanja sredstev za preprečevanje oziroma nadzor rodnosti, ženske emancipacije ter upada tradicionalnih restriktivnih spolnih vrednot (glej Haavio-Mannila in drugi 2002: 7). Spolnost je s tem dobila drugačno razsežnost. Predvsem oralna kontracepcija zagotavlja ženskam veliko večjo neodvisnost in občutek obvladovanja spolnega življenja.

V nasprotju z emancipacijo žensk so zanimivi rezultati, ki sta jih prinesli raziskava »Mladi in Aids« (Bernik in drugi 1996) ter raziskava postsocialističnih držav (Bernik in Hlebec 2005). Proti pričakovanjem se izkaže, da ženske pri prvem spolnem odnosu ne uporabljajo kontracepcije bolj pogosto kot moški. Prav nasprotno – več moških kot žensk uporablja kontracepcijo, kar pa raziskovalci deloma pripišejo oblikovanju vprašalnika – niso vprašali, kdo je predlagal zaščito, temveč kdo jo je uporabil, kar pravzaprav izključi predlagatelja. Ponavadi je pri prvem odnosu sredstvo za preprečevanje neželene nosečnosti kondom. Kar se tiče hormonske kontracepcije, se uporaba le-te pojavlja v stalnih zvezah, saj je potrebno za njihovo pridobitev, v nasprotju s kondomi, ki jih je moč dobiti tudi v običajnih prodajalnah, dobiti recept in opraviti posvet z ginekologom.²

---

² Kot različne oblike kontracepcije so definirana naslednja sredstva: kondom, diafragma, spermicidi v obliki kreme ali gela, maternični vložek, tablete (oralna hormonska kontracepcija), postkoitalna uporaba tablet, depojska injekcija, coitus interruptus, koledarska metoda (vzdržnost v plodnem obdobju) in druge.

4. TRENDI NA PODROČJU SPOLNOSTI MLADOSTNIKOV

V nadaljevanju bom poskusila predstaviti vpogled v raziskave trendov na področju spolnosti v Sloveniji in v tujini. Vpogled v raziskave predstavljam kot teoretično podlago za hipoteze o spolnih začetkih mladih, ki jih bom izpostavila kasneje. Črпам tako iz domačih raziskav, opravljenih na slovenski populaciji kot tudi iz raziskav v drugih državah, in sicer:

- ♦ raziskava »Mladi in AIDS«, opravljena na slovenski populaciji ljubljanskih srednješolcev (Bernik 1996),
- ♦ postsocialistične države: Bolgarija, Hrvaška, Poljska, Slovaška, Jugoslavija, Češka, Slovenija (Hlebec in Bernik 1997),
- ♦ ACSF – francoska raziskava (Bozon 1996),
- ♦ zahodna Nemčija (Schmidt in drugi 1994),
- ♦ slovenska raziskava spolnih življenjskih stilov in infekcij s klamidijo v Sloveniji (Klavs 2002),
- ♦ švedska raziskava o spremembah prvih spolnih začetkov posameznikov (Helmius 1998).

4.1 Mladi in Aids

Mladi in Aids je mednarodna raziskava³ iz leta 1996, opravljena v Sloveniji na populaciji ljubljanskih srednješolcev in govori o odnosu mladih srednješolcev do aidsa ter o ostalih pomembnejših vprašanjih o spolnosti mladih (Bernik in drugi 1996). Med anketiranimi je bila polovica takšnih, ki so že imeli spolne odnose.

Rezultati raziskave so pokazali razlike med ljubljanskimi srednješolci in srednješolci drugih držav (Nemčija, Avstrija in ZDA). Obrazci spolnega vedenja med dekleti in fanti ljubljanskih dijakov se razlikujejo od obrazcev spolnega vedenja dijakov iz tujine. Prav tako se razlikujejo po dojetju aidsa, saj imajo domači dijaki višji strah pred njim kot dijaki drugih držav. V osnovi raziskovalci trdijo, da so spolne aktivnosti domačih – ljubljanskih dijakov bolj

---

³ Vprašalnik je bil preveden v nacionalne jezike sodelujočih držav, zato je tudi možna njihova primerjava. Pojavil se je tudi v raziskavi postsocialističnih držav, ki je omenjena v točki 4.2.

impulzivne kot navade dijakov iz drugih držav. Vendar pa so tudi manj intenzivne, manj zadovoljujoče in bolj obremenjene z negotovostmi in s strahovi.

Prav tako se je potrdila »aktivna« vloga v spolnosti s strani moških ter »pasivna« vloga s strani žensk. Za razliko od deklet so bili fantje ob prvem spolnem odnosu mlajši in so imeli v povprečju več partneric kot dekleta. Vendar so imeli v povprečju manj spolnih odnosov kot dekleta. Pobude za spolna dejanja so torej domena moških, medtem ko jim ženske bolj sledijo, kot pa dajejo pobudo.

Rezultate o prvem spolnem odnosu so primerjali med tistimi, ki so že imeli spolni odnos in tistimi, ki ga še niso imeli (njihova predstava o le-tem). Za oboje pa prvi spolni odnos predstavlja v glavnem pozitivno izkušnjo. Prvi spolni odnos je bil za večino spontan, spremljala pa sta ga strah in nesproščenost. Predvidevanja tistih, ki spolnega odnosa še niso imeli, so bila bolj pozitivna. Ti mladostniki so pričakovali, da bo prvič lepo, da bosta s partnerjem takrat zaljubljena in bo vse skupaj potekalo načrtovano. Spremlja jih le nekoliko višji strah pred tem, da bi šlo kaj narobe.

Občutja zadovoljstva pri spolnem odnosu se razlikujejo med moškimi in ženskami. Pred prvim spolnim odnosom – torej med neizkušenimi – so pričakovanja predvsem pozitivna, občutja večja pri moških kot pri ženskah, vendar se izenačijo pri zadnjem opisanem spolnem odnosu.

Vprašalnik, ki je bil v tej raziskavi uporabljen, je vzet iz raziskave, opravljene v Avstriji kot del mednarodnega projekta, ki je vključeval tudi Nemčijo in ZDA. Pojavil pa se je tudi v naslednji raziskavi, ki jo bom predstavila, in sicer v raziskavi izvedeni v postsocialističnih državah. Rezultati so primerljivi s slovenskimi predvsem zaradi podobnega vprašalnika.

4.2 Raziskava o spolnih začetkih srednješolcev sedmih postsocialističnih držav

Raziskava je potekala v letu 1997 med adolescenti glavnih mest Bolgarije, Hrvaške, Poljske, Slovaške, Jugoslavije in drugih večjih mest: Češke (Brno), Slovenije (Maribor). Avtorja sekundarne analize (Bernik in Hlebec 2005) sta s postavljanjem hipotez ugotavljala karakteristike oziroma iskala vzorce spolnosti med odraščajočimi prebivalci postsocialističnih držav.

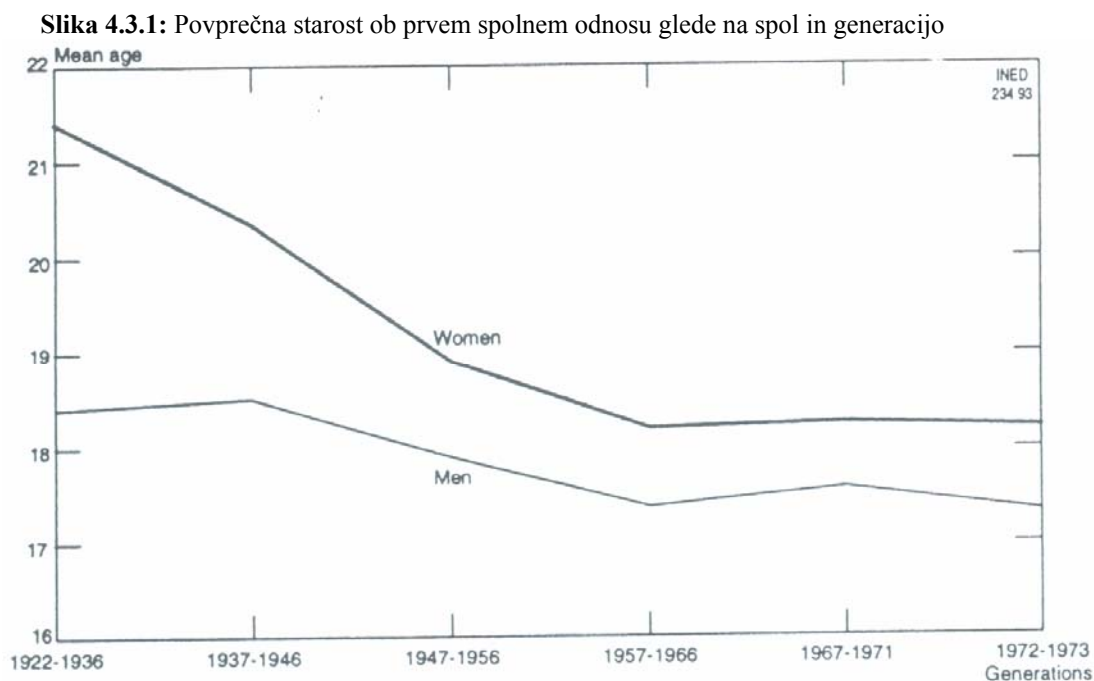
Bernik in Hlebec sta predvidevala razliko po spolu in visoko stopnjo spolno aktivnih adolescentov. Te razlike se glede na spol kažejo pri pobudi za prvi spolni odnos ter v emocijah, vezanih na prvo spolno izkušnjo. Predvidevala sta, da se moški za prvi spolni odnos odločajo prej kot ženske, imajo več partnerjev in da jih motivira predvsem radovednost. V spolnost naj bi se moški podali veliko bolj impulzivno, medtem ko ženske počnejo to veliko bolj reflektivno. Ravno zato naj bi bile ženske tudi bolj zadovoljne s svojimi spolnimi aktivnostmi (vključno s prvim odnosom).

Večina hipotez se v tej analizi ni potrdila. Podatki namreč niso ponujali možnosti za podrobnejše preučevanje oziroma zelene zaključke, ki bi orisali postsocialistično spolnost med mladimi. Avtorja sta ugotovila, da se adolescenti postsocialističnih držav ne razlikujejo bistveno od ostalih adolescentov zgolj zaradi družbenopolitične ureditve. Hipoteza, ki jo je bilo moč potrditi, pravi, da je razlika med spoloma ob prvem spolnem odnosu prisotna v vseh vzorcih, ki sta jih avtorja analizirala. Vendar pa se izkaže, da omenjena razlika ni izključna značilnost postsocialističnih držav, temveč je univerzalna in predstavlja najbolj vplivno silo oblikovanja spolnega vedenja mladih. Zatorej predlagata bolj univerzalno oziroma globalnejšo analizo spolnega vedenja v širšem sociokulturnem kontekstu, kot je postsocialistični. Če povzamem: fantje oziroma moški začnejo s spolnostjo prej kot ženske, imajo več partnerjev in jih za spolna dejanja motivira radovednost in samointeres, medtem ko ženske začenjajo kasneje, imajo spolne odnose s svojimi življenjskimi partnerji ali z resnejšimi ljubimci in uporabljajo kontracepcijo bolj pogosto kot moški (Lauman in drugi v Bernik in Hlebec 2005).

4.3 ACSF: Prvi spolni odnos in njegove posledice

Raziskava ACSF (Analyse des Comportements Sexuels en France, Analysis of Sexual Behaviour in France) je bila izvedena v letu 1992 in je temelj članka Michela Bozona (Bozon 1996). Rezultati so pokazali, da ima prvi spolni odnos veliko veljavo zaradi pečata, ki ga pusti na posameznikovem dojemaju nadaljnjega socialnega življenju. Čas dogodka po izsledkih raziskave naj bi bil glavnega pomena za dojemaja spolnosti in za razlike v spolnem vedenju v posameznikovem življenju.

Raziskava ACSF je temeljila na intervjuju 4.820 anketirancev. Analiza je pokazala, da je bila v povojnih letih povprečna starost ženske pri prvem spolnem odnosu ustaljena okrog 18. leta starosti in moškega okrog 17. leta (glej Tabela 4.3.1), kjer se je trend očitno ustalil. Za nižanje starosti ob prvem spolnem odnosu, ki je veliko bolj očitna pri ženskah kot pri moških, lahko iščemo razlog v gibanju za žensko emancipacijo in s tem povezano liberalizacijo kontracepcije⁴. Razlike v starosti ob prvem spolnem odnosu glede na spol so se v drugi polovici prejšnjega stoletja zmanjšale na manj kot 1 leto razlike za posameznike, stare med 18 in 24.

Vir: Bozon (1996: 146)

⁴ Leta 1956 je dr. Gregory Pincus šokiral javnost s svojim revolucionarnim odkritjem in po 4-letnih raziskavah z dr. Johnom Rockom objavil vest o odkritju kontracepcijske tablete. Leta 1960 je FDA (Food and Drug Administration) odobrila prvo kontracepcijsko tabletko. Zakon o kontracepciji je stopil v veljavo leta 1971.

Pomemben dejavnik prvega spolnega odnosa sta predstavljal starost spolnih partnerjev ter čustva oziroma občutja med njima ob tej priložnosti ter dojetje samega odnosa med posameznikoma, tako spolnega kot nespolnega. Kljub vsemu se je izkazalo, da razlike med spoloma v različnih generacijah še vedno ostajajo. Kar se je v petdesetih letih spremenilo, je bila (glede na raziskavo) starost žensk ob prvem spolnem odnosu, ki je padla veliko bolj drastično kot starost moškega. Moški še vedno vstopajo v svet spolnosti hitreje kot ženske.

Obstaja več faktorjev, ki vplivajo na to, kdaj se posameznik odloči za prvi spolni odnos. Posamezniki, ki so materialno dobro preskrbljeni, tisti, ki se odločajo za višjo izobrazbo in tisti, ki jim vera pomeni velik del njihovega življenja, vstopajo v spolnost kasneje.

4.4 Spremembe v spolnosti mladih v zahodni Nemčiji med 1970 ter 1990

Raziskava Schmidta ter Zeitzchelove (*Changes in Adolescen's Sexuality between 1970 and 1990 in West Germany*) je temeljila na dveh študijah, izvedenih v 1970-ih ter 1990-ih letih v zahodni Nemčiji med adolescenti v urbanem okolju. Namen raziskave je bil ugotoviti razlike v spolnem vedenju mladih ter oceniti odnos mladih do HIV-a/AIDS-a. Intervjuvani so bili posamezniki, stari 16 in 17 let, ki so prostovoljno pristali na intervju in so bili intervjuvani z vednostjo njihovih staršev.

Med raziskavama v letih 1970 ter 1990 se je na področju ljubkovanja in samega spolnega odnosa spremenilo bore malo. Tendenca naraščanja ljubkovanja in intenzitete spolnega vedenja, ki se je kazala v 1960-ih, se med merjenji ni nadaljevala. Porast je bil namreč odraz spolne liberalizacije v 1960-ih. V primerjavi z raziskavami spolnega vedenja med mladimi v ZDA je bilo očitno, da so se nemški adolescenti za prvi spolni odnos odločali prej. Posebej pri ženskah se razlike stopnjujejo do 1980-ih let (Schmidt in drugi 1994: 497), saj so se dekleta za prvi spolni odnos odločala vedno prej. V 1990-ih je (v primerjavi z 1970-imi) opazen rahel upad deklet in fantov, ki masturbirajo, kar je glede na pričakovanja presenetljivo – predvsem če opazujemo dekleta, pri katerih naj bi masturbacija pomenila pomemben del ženskega spolnega razvoja in avtonomije.

Raziskava v 1990-ih je prav tako pokazala, da so bili fantje manj spolno aktivni, kot so bili v 1970-ih, medtem ko je razlika pri dekletih zanemarljiva, skupno pa je pri obeh opaziti manjše število partnerjev kot v raziskavi iz 1970-ih. To lahko kaže na manjšo intenziteto doživljanja spolnih občutij, saj tudi razlog za prvi odnos ni več tako zelo nujna potreba, kot je bila včasih. Mladi so torej spolnost jemali veliko bolj umirjeno. Zanimiv je morda podatek, da so bila dekleta pri opisovanju svojih spolnih odzivov precej bolj zadržana, kot so bila 20 let prej. Masturbacijo, prvi spolni odnos, ljubkovanje in samo spolnost v 1990-ih opisujejo kot manj zadovoljivo, kot so jo dekleta v 1970-ih. Podobni rezultati se kažejo tudi pri fantih. Pojavi se vprašanje, zakaj je pri dekletih opaziti tako zadržanost. Zaradi nezadovoljstva s spolnostjo ali je kriva zgolj zadržanost pri opisovanju spolnih izkušenj? Ni namreč opaziti razlik med merjenji glede števila negativnih izkušenj. Med pobudniki za prvi spolni odnos je bilo po mnenju anketiranih deklet in fantov več predstavnic nežnejšega spola, kar kaže na željo po nadzoru nad situacijo. To potrjuje tudi upad razloga za prvi spolni odnos, ki se glasi: »Ker je on tako hotel«. Podobna situacija se izrisuje tudi pri vlogah, v katerih so se dekleta videla v prihodnosti. Velika večina se je imela namen šolati in deliti vzgojo otrok s svojimi partnerji. Fantje so podobnega mnenja, le v nekoliko manjšem deležu kot dekleta.

Ko se dotaknemo spolnosti iz čustvene plati, so moški adolescenti bolj pogosto povezovali spolnost in ljubezen ter stalno zvezo. Zaljubili so se prej in bolj pogosto, kot so se v prvi raziskavi v 1990-ih, veliko bolj so izražali svoja čustva in to tudi priznavali svojim partnericam. Bolj pogosto kot pred 20-imi leti so navajali ljubezen kot razlog za prvi spolni odnos. Novodobni najstniki so se spuščali v bolj predane in spolno ekskluzivne zveze, česar je bilo v 1970-ih manj (glej Schmidt in drugi 1994: 504). V družinskem okolju je v 1990-ih prav tako vladalo bolj sproščeno vzdušje kot je v 1970-ih, saj je bil večji delež staršev seznanjen s tem, kdaj se njihovi otroci spuščajo v spolnost. Večji delež staršev je svojim otrokom pustil, da so njihovi partnerji prenočili pri njih kot v raziskavi izpred 20-ih let. Menim pa, da to vsekakor pripomore k hitrejši samostojnosti.

Rezultati torej kažejo bolj na neko konstanto, kar pomeni, da na področju spolnega vedenja ni prišlo do nekih bistvenih sprememb. Poudariti velja le nekoliko bolj izenačene spolne standarde za dekleta in fante. Povečalo se je tudi sprejemanje spolnosti mladih s strani odraslih oziroma staršev.

4.5 Mednarodna raziskava spolnih življenjskih stilov in infekcij s klamidijo v Sloveniji

Avtorica, Irena Klavs, v raziskavi spolnosti mladih (National Survey of Sexual lifestyles and chlamydia trachomatis infection in Slovenia) ugotavlja, da se moški odločajo za prvi spolni odnos nekoliko prej kot ženske (moški pri 17-ih in ženske pri 18-ih letih). Starost se je ustalila pri 17-ih letih za oba spola (Klavs 2002).

Izkazalo se je, da na odločitve za prvi spolni odnos pri moških vpliva manj faktorjev kot na odločitve žensk. Pri moških se je kot značilen vpliv na to, da se za prvi spolni odnos odločajo prej, izkazal vpliv družine oziroma strukture družine v njihovem otroštvu in zgodnji adolescenci. Tisti, ki so se za spolni odnos odločili prej, so do 15. leta starosti živeli le z enim biološkim staršem. Na odločitev žensk pa je, kot rečeno, vplivalo nekoliko več faktorjev. Znatno padec v starosti pri prvem spolnem odnosu je bil že omenjen (mlade ženske se za spolni odnos odločajo veliko prej, kot so se starejše), kot je bil omenjen vpliv družine pri moških, ki velja tudi za ženske. Prav tako je pomemben faktor visoka stopnja izobrazbe in zagotavljanje znanja o spolnosti, predvsem s strani staršev in šole. Tista dekleta, ki so dosegala višjo stopnjo izobrazbe in imela znanja o spolnosti dovolj, so se za prvi spolni odnos odločala kasneje (glej Klavs 2002: 79).

Pri izbiri prvega spolnega partnerja se je izkazalo, da je več moških (v primerjavi z ženskami) navedlo, da je bila njihova prva spolna partnerica še vedno nedolžna in enake starosti kot oni, medtem ko so imele ženske v večji meri starejše prve spolne partnerje. Izbrane spolne partnerje so anketiranci večinoma poznali že dalj časa. Razlog za prvi spolni odnos pa je bil najpogosteje radovednost med moškimi in zaljubljenost med ženskami (pri moških je bila zaljubljenost na drugem mestu po pogostosti navajanja, pri ženskah pa radovednost na tretjem, vendar se pri mlajših generacijah ta pogostost navajanja radovednosti stopnjuje) (glej Klavs 2002: 81).

4.6 Švedska raziskava: vpogled v spremembe prvih spolnih začetkov posameznikov

Helmiusova raziskava (The 1996 Swedish sex survey. An introduction and remarks on changes in early sexual experiences) je potekala na švedski populaciji posameznikov, starih med 18 in 74 let. Podatki raziskave so bili pridobljeni na podlagi predhodne raziskave, opravljene v letu 1967. Del članka o raziskavi (Helmius 1998) temelji na primerjavi rezultatov. Kot v predhodnih raziskavah so tudi v tej prišli do zaključka, da je v 30-ih letih (torej v obdobju med obema raziskavama) prišlo do precejšnjih sprememb v spolnem vedenju. Te so bile najbolj očitne predvsem pri ženskemu spolu.

Generacija žensk, starih med 66 in 74 let je bila ob prvem spolnem odnosu stara 19 let (glej Tabela 4.6.1), medtem ko je bila mlajša generacija (18–24) ob prvem spolnem odnosu 3 leta mlajša (16). Pri moških pa je razlika manjša. Generacija 66–74 let je bila ob prvem spolnem odnosu stara 18 let, medtem ko so bili mlajši posamezniki (stari med 18 in 24 let) ob vstopu v svet spolnosti stari 17 let (glej Helmius 1998: 68).

Tabela 4.6.1: Starost ob prvem spolnem odnosu po starostnih razredih in spolu

Starostne skupine (% po stolpcih)	Mediana	
	Ženske (n=1196)	Moški (n=1337)
18-24 let	16,4	16,9
25-34 let	16,1	16,9
35-49 let	16,4	16,6
50-65 let	17,8	17,1
66-74 let	19,1	18,1

Vir: Helmius (1998: 68)

V obdobju 30-ih let je zrasel odstotek tistih, ki so se za prvi spolni odnos odločili do starosti 18 let. Razlika je bila toliko bolj očitna pri ženskah, ki so bile v času prvega spolnega odnosa stare manj kot 18 let. Odstotek tistih, ki so se zanj odločile med 14. in 15. letom starosti, se je iz 7% v letu 1967 povečal za več kot štirikrat (na 32%) v letu 1996 (glej Tabelo 4.6.2).

Tabela 4.6.2: Starost ob prvem spolnem odnosu po starostnih razredih in spolu (tisti, ki so že imeli spolni odnos)

Starost ob prvem spolnem odnosu	1967		1996	
	18-30 let		18-30 let	
	Ženske	Moški	Ženske (n=271)	Moški (n=307)
13 ali mlajši	1,0%	2,0%	6,0%	5,0%
14-15 let	7,0%	17,0%	32,0%	29,0%
16-17 let	36,0%	38,0%	37,0%	34,0%
18-19 let	38,0%	28,0%	17,0%	19,0%
20-24 let	17,0%	13,0%	7,0%	13,0%
25 ali starejši	1,0%	1,0%	0,0%	0,0%
Skupaj	100%	100%	100%	100%

Vir: Helmius (1998: 68)

Omenjene razlike ne veljajo izključno za Švedsko. Potrdile so jih tudi finske raziskave, kjer se je izkazalo, da je bila povprečna starost ob prvem spolnem odnosu med ženskami 19,7 v letu 1971, medtem ko je bila v letu 1992 nižja za 1,8 leta (17,9). Finski moški svojih navad niso spreminjali tako drastično. V obdobju 20-ih let med obema raziskavama je starost ob prvem spolnem odnosu padla le za 0,2 leti (1971= 18,3; 1992=18,1) (glej Kontula in Haavio-Mannila v Helmius 1998: 69).

Podobno se je izkazalo tudi na Norveškem. Raziskava iz leta 1992 je pokazala, da je bila povprečna starost žensk med 58. in 60. letom ob prvem spolnem odnosu 20,5; medtem ko je bila za ženske, v starosti med 18. in 22. letom 17,6. Moško povprečje se giblje okoli 19. leta (19,2) za generacijo, staro med 58. in 60. letom ter okoli 18. leta (18,2) za tiste, stare med 18 in 22.

Najobsežnejša raziskava v zahodnem svetu – raziskava v Veliki Britaniji (1991–1992) je predstavila rezultate, ki kažejo, da so ženske generacije, stare 55–59 let prvi odnos imele pri 21. letu, medtem ko so moški iz iste starostne skupine imeli prvi spolni odnos pri 20. letu. Generacija, stara 16–24 let (tako moški kot tudi ženske) pa se je za prvi spolni odnos odločila pri 17-ih letih (glej Helmius 1998: 70).

4.7 Primerjava rezultatov raziskav

Če povzamem navedene raziskave, pridem do naslednjih izsledkov:

- Pred prvim spolnim odnosom vsak posameznik do neke mere spoznava svoje telo, svoje potrebe in želje. Izkaže se, da obstajajo med moškimi in ženskami razlike glede samozadovoljevanja – pogosteje se samozadovoljujejo moški (Aragon d.o.o. za Mladino d.d. 2002).

Do podobnih ugotovitev je prišel Helmius, ki pravi, da je število posameznikov, ki se samozadovoljujejo, zraslo (tako pri moških kot ženskah). Moški naj bi se začeli samozadovoljevati prej kot ženske, pri obeh spolih pa pade tudi starost ob prvi masturbaciji (Helmius 1998). Nasprotno pa je Schmidt ugotovil, da so bili posamezniki, ki se samozadovoljujejo, manj aktivni v 1990-ih letih kot v 1970-ih (Schmidt 1994: 497).

- Bernik in Hlebec ugotovita, da obstajajo razlike pri prvem spolnem odnosu med spoloma (Bernik in Hlebec 2005). To potrjujejo tudi podatki raziskave ACSF: starost pri prvem spolnem odnosu je nižja pri moških (Bozon 1996). Toda druge raziskave kažejo na zmanjševanje te razlike oziroma tendenco k enačenju spolnih kodov tako za moške kot tudi za ženske (Schmidt in drugi 1994).
- Tako raziskava ACSF (Bozon 1996) kot tudi raziskava nemških adolescentov (Schmidt in drugi 1994) ter raziskava švedskih posameznikov (Helmius 1998) kažejo na trend nižanja starosti ob prvem spolnem odnosu. Predvsem je, kot že omenjeno, opaznejši pri ženskem spolu.
- Najpogostejši razlog za prvi spolni odnos je pri moških poželenje, pri ženskah zaljubljenost (Aragon d.o.o. za Mladino d.d. 2002).
- Hlebec in Bernik ugotavljata, da ostane večina njunih hipotez nepotrjenih. Potrdi se hipoteza o razliki med spoloma, in sicer, da se ženske za prvi spolni odnos odločajo kasneje (Bernik in Hlebec 2005).
- Padeč v starosti pri prvem spolnem odnosu naj bi bil, po mnenju Bozona, posledica različnih dejavnikov. Najbolj očiten je dobra materialna preskrbljenost adolescentov in posledična navezanost le-teh na starše. Mladostniki naj bi veliko dlje živeli pri svojih starših, kot so njihovi starši. Razlika je toliko bolj očitna pri ženskah (Bozon 1996).

5. OBDELAVA PODATKOV - SPOLNA INICIACIJA V SLOVENIJI

5.1 Metodologija

Metoda, uporabljena za preverjanje domnev o povezanosti dveh spremenljivk, je χ^2 -test, katerega rezultati so prikazani v kontingenčnih tabelah (dvorazsežne frekvenčne porazdelitve). χ^2 -test empirične oziroma dejanske frekvence primerja s teoretičnimi frekvencami, ki »...so v tem primeru frekvence, ki bi bile v kontigenčni tabeli, če spremenljivki ne bi bili povezani med seboj« (Ferligoj 1995: 162).

χ^2 test se uporablja tako, da postavimo ničelno in osnovno hipotezo še pred samim začetkom testa. Ničelna hipoteza $H_0: \chi^2 = 0$ pravi, da spremenljivki nista povezani, osnovna hipoteza $H_1: \chi^2 > 0$ pa predpostavlja, da sta spremenljivki povezani. Ničelno hipotezo, ki predpostavlja nepovezanost spremenljivk, lahko zavrremo s 5% stopnjo tveganja. χ^2 -test je lahko le pozitivne vrednosti, vendar pa je definiranih več kontingenčnih koeficientov, ki so bolj ali manj primerljivi, kar χ^2 v splošnem ni.

Za analizo podatkov sem uporabila statistični program SPSS.

5.2 Vir podatkov in operacionalizacija

V letu 2002 je bila izvedena raziskava »Spolne navade Slovencev«, ki jo je izvedlo podjetje Aragon d.o.o. za naročnika Mladina d.d.

V okviru raziskave 'Spolne navade Slovencev' je bilo preko pošte poslanih 5000 vprašalnikov polnoletnim državljanom glede na starost, spol in kraj bivanja. Vrnjenih je bilo 450 vprašalnikov (za analizo primernih 9% od vseh poslanih) in na internetu izpolnjenih 1530 (1631 v celoti rešenih anket, od tega 1530 primernih).

Vzorec je posredoval SURS. V vzorcu je 3997 naključno izbranih oseb, starih med 18 ter 66 let (na dan 1.6.2001). Zaradi časovnega zamika med izborom oseb in vzporejanjem naslovov s svežim stanjem v Centralnem registru prebivalstva Republike Slovenije so 3 osebe izpadle, ker so umrle. Vzorec je urejen po občinah in je bil izbran z verjetnostnim vzorčenjem. Zaradi reprezentativnosti ter lažje obdelave sem se odločila zgolj za analizo podatkov, zbranih s pomočjo poštnega anketiranja.

V načrtu vsake raziskave se vnaprej določi željeno natančnost doseganja ciljne populacije in pričakovanih rezultatov. V tej raziskavi »absolutno« doseganje reprezentativnosti ni bilo zahtevano niti pričakovano. Jedro raziskave 'Spolne navade Slovencev' Žunove in Grila je bilo vsekakor bolj reprezentativen poštni vzorec, katerega rezultati so metodološko trdnjši in bolj splošljivi (Žun in Gril 2002).

5.3 Opis vzorca

Po pričakovanju je bila skupina poštne respondentov zaradi vzorčenja bolj podobna populacijskim parametrom od spletnih.

Glede na spol je poštna skupina podobna populacijskim parametrom z rahlim povečanjem deleža žensk. Drugih lastnosti anketirancev, razen tistih, ki so se nanašale na predmet raziskave, niso ugotavljali.

V nadaljevanju bom predstavila poštni vzorec anketirancev, na katerem sem izvajala analize. Ferligojeva vzorec definira kot »...podmnožico populacije, na osnovi katere ponavadi sklepamo o lastnosti cele populacije« (Ferligoj 1995: 2).

Poštno anketo je izpolnilo 44,5% moških ter 55,5% žensk, anketo pa je izpolnilo 442 posameznikov. Najmlajši anketiranec je imel 18 let, najstarejši pa 67 let. V povprečju so bili anketiranci stari 35 let, s standardnim odklonom 12,65 (glej Tabela 5.3.1). Največ anketirancev je končalo srednjo ali visoko/višjo šolo. Nekaj jih je bilo s poklicno šolo, z magisterijem, doktoratom ali osnovno šolo (dokončano ali nedokončano).

Tabela 5.3.1 Starost

Starost	N	Minimum	Maksimum	Povprečje	St. odklon
	442	18	67	34,68	12,645

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Primerjava podatkov, pridobljenih s pomočjo raziskave Aragon d.o.o. leta 2002 ter uradnih podatkov Statističnega urada republike Slovenije (glej SURS 2002), kaže, da je v raziskavi sodeloval nekoliko višji delež žensk (55,5%) kot moških (44,5%). Razmerje med spoloma je v tej skupini skoraj popolnoma podobno podatkom o spolni sestavi sodelujočih v nekaterih drugih spletnih raziskavah v Sloveniji, kjer je prav tako več žensk – 51% (na primer RIS 2001) (glej Tabela 5.3.2). Če pogledamo starost anketiranih, je po pričakovanju sodelovalo več mladih in je nadreprezentirana skupina anketirancev v starostnih skupinah do 35 let (glej Tabela 5.3.3). »Glede na temo raziskave starostna homogenost ni presenetljiva in je podobna starostni sestavi bolj spolno aktivnega dela populacije« (Žun in Gril 2002). Kar se tiče izobrazbe, je nadreprezentiran vzorec anketirancev s srednješolsko izobrazbo ali več (glej tabela 5.3.4).

Tabela 5.3.2: Spol

Spol	SURS 2002	Aragon 2002
Moški	48,4%	44,5%
Ženske	51,6%	55,5%
Skupaj	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Tabela 5.3.3: Starost po SURS-u vs. starost po Aragonu

Starost	SURS 2002			Aragon 2002		
	M	Ž	Skupaj	M	Ž	Skupaj
18 - 24 let	22,1%	19,4%	20,7%	24,2%	31,1%	28,0%
25 - 29 let	8,8%	7,8%	8,3%	16,5%	17,6%	17,0%
30 - 34 let	8,6%	8,0%	8,3%	12,4%	13,5%	13,0%
35 - 39 let	9,1%	8,5%	8,8%	12,4%	8,2%	10,0%
40 - 44 let	9,2%	8,5%	8,8%	6,7%	10,2%	8,9%
45 - 49 let	9,6%	8,5%	9,0%	9,8%	6,1%	7,7%
50 - 54 let	8,0%	7,3%	7,6%	8,8%	5,7%	7,0%
55 - 59 let	6,1%	6,0%	6,1%	2,1%	1,6%	2,0%
60 - 64 let	5,9%	6,1%	6,0%	5,2%	4,9%	5,9%
65 let ali več	12,5%	19,9%	16,4%	2,1%	0,8%	1,4%
Skupaj	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Tabela 5.3.4: Dosežena izobrazba

Stopnja izobrazbe	SURS 2002	Aragon 2002
(ne)dokončano OŠ	31,0%	5,6%
srednja šola	25,5%	15,9%
srednja šola	30,7%	46,5%
višja ali več	12,8%	32,0%
Skupaj	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

6. ANALIZA

S sekundarno analizo bom preverila povezanost demografskih spremenljivk in odločitev za prvi spolni odnos (glej Prilogo A: Vprašalnik o spolnih navadah Slovencev).

Zanima me povezanost starosti in prvega spolnega odnosa posameznikov ter vpliv na njihovo odločanje v zvezi s prvim spolnim odnosom. Menim namreč, da je med tistimi, ki so se odločali za prvi spolni odnos, največ posameznikov v starostnem razredu do 18. leta. Nadalje naj bi obstajale tudi starostne razlike pri odločitvi za prvi spolni odnos, ki so odvisne od spola posameznikov. Glede na predhodne raziskave menim, da je starost moških ob odločitvi za prvi spolni odnos nekoliko višja kot starost žensk, predvsem iz že omenjenih razlogov. Ženske se za prvi spolni odnos odločajo navadno v resnejših in trajnejših zvezah in nekoliko kasneje, saj je prvi spolni odnos nekakšna nadgradnja medsebojnega odnosa za razliko od moških, ki se zanj odločajo bolj pogosto iz radovednosti. To pa sovпада tudi z nižjo starostjo. Zatorej predvidevam, da se moški in ženske razlikujejo v dojemanju prvega spolnega odnosa. Ženske se torej v večji meri odločajo za prvi spolni zaradi čustvenih razlogov. Moški pa se v prvi spolni odnos v večji meri kot ženske spuščajo iz radovednosti oziroma spolnega poželenja, kar je vsekakor povezano tudi s starostjo.

Pri odločanju za prvi spolni odnos je zelo pomemben tudi motiv, s katerim se odločamo za samo dejanje. Ker se ženske za prvi spolni odnos odločajo iz bolj čustvenih razlogov, sem domnevala, da so partnerji, s katerimi vstopajo v svet spolnosti, bolj izkušeni. Razlog za izkušnost bi lahko tičal predvsem v sami zvezi, saj je ljubezen v koraku z resnejšo zvezo. Resnejša zveza pa zahteva nekoliko večjo čustveno zrelost, kar je po večini značilno za starejše posameznike. Moški posledično za prvo spolno izkušnjo (spolni akt) v večini izbirajo manj izkušene partnerice.

Kontracepcija kot eno izmed pomembnejših vprašanj v zvezi s spolnostjo je predstavljala tudi del moje diplomske naloge. Njena uporaba je povezana z odnosom do same spolnosti. V kolikor jo posamezniki jemljejo resneje, razmišljajo tudi o zaščiti. Tudi ta domneva torej izhaja iz zrelosti spolnih partnerjev in občutka odgovornosti. Menim torej, da je uporaba pogostejša pri prvem spolnem odnosu, v katerem je spolni partner anketirancev enako ali

bolje izkušen – torej bolj zrel in odgovoren in z več izkušnjami v spolnosti. V tem primeru je bolj verjeten pogovor o kontracepciji in posledično uporaba samih zaščitnih sredstev.

Zaradi formulacije vprašalnika domnevam, da so bili pobudniki oziroma so v večji meri kontracepcijo uporabljali moški – predvsem kontracepcijo v obliki kondoma zaradi svoje praktične narave uporabnosti in dostopnosti. Dostopnost kontracepcije je vsekakor posledica spreminjanja mišljenja o spolnosti in spreminjanja dojetanja le-te.

Kot omenjeno, tudi okolica vpliva na odnos posameznika do prvega spolnega odnosa. Družina v veliki meri prispeva k mišljenju mladostnikov. Hipoteza predvideva, da so otroci, katerih starši so s svojim mišljenjem na otroke vplivali pozitivno, tudi sami imeli pozitiven odnos do spolnosti. Takšni otroci spolnost jemljejo veliko bolj spontano kot tisti, ki jim je bila prikazana v negativni luči, tako se posledično za prvi spolni odnos zaradi pozitivnega odnosa odločajo hitreje.

Adolescenti, ki prej zaključijo šolanje, so hitreje samostojni in materialno neodvisni od svoje družine. To pomeni tudi hitrejšo zrelost in tudi razmišljanje o resnejši zvezi, kar pa vodi seveda v dejstvo, da se hitreje odločajo za spolne odnose kot njihovi vrstniki, ki se šolajo veliko dlje.

6.1 Preverjanje hipotez

Preden začnemo s preverjanjem hipotez, preverimo starost anketirancev glede na spol. Več žensk je starih od 18 do 34 let ter od 40 do 45 let, medtem ko je opaziti več moških, starih od 35 do 39 let ter starejših od 45 let (glej Tabelo 5.5.1).

Tabela 5.5.1: Starost po razredih

Starost	Aragon 2002		
	Moški	Ženske	Skupaj
18 - 24 let	24,1%	31,0%	28,0%
25 - 29 let	16,4%	17,6%	17,0%
30 - 34 let	12,3%	13,5%	13,0%
35 - 39 let	12,3%	8,2%	10,0%
40 - 44 let	6,7%	10,2%	8,6%
45 - 49 let	9,7%	6,1%	7,7%
50 - 54 let	8,7%	5,7%	7,0%
55 - 59 let	2,1%	1,6%	1,8%
60 - 64 let	5,1%	4,9%	5,0%
65 let ali več	2,6%	1,2%	1,8%
Skupaj	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Zaradi hipotez in teorije, na katero se naslanjam pri njihovem preverjanju, sem starost razdelila v 3 starostne razrede. Tako je bilo tudi število enot enakomerno porazdeljeno po vseh treh starostnih razredih, s čimer omogočim tudi veljavnost χ^2 testa (glej Tabelo 5.5.2).

Tabela 5.5.2: Starost po razredih

Starostni razred	Frekvenca	Veljaven odstotek
18 do 25 let	138	31,2%
26 do 35 let	133	30,1%
nad 35 let	171	38,7%
Skupaj	442	100,0%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Starost ob prvem spolnem odnosu je bila že v vprašalniku omejena v razrede (10–12 let, 13–15 let, 19–18 let in razred tistih, ki še niso imeli spolnih odnosov). Vendar pa so odgovori zelo neenakomerno razdeljeni. Zaradi veljavnosti χ^2 testa sem kreirala 3 razrede; tiste, ki še niso imeli spolnega odnosa in tiste, ki so bili brez odgovora – te sem definirala, kot manjkajoče vrednosti, saj je bilo omenjenih navedb premalo (2%), da bi bili χ^2 testi veljavni. Z združitvijo razredov omogočim veljavnost χ^2 testa. (glej Tabelo 5.5.3) Tako dobim

starostni razred od 10 do 15 let (16%), od 16 do 18 let (40%) ter tiste, ki so imeli prvi spolni odnos po dopolnjeni polnoletnosti (44%).

Tabela 5.5.3: Starost ob prvem spolnem odnosu po razredih

	Starost ob prvem spolnem odnosu	Frekvenca	Odstotek	Veljaven odstotek
Veljavne vrednosti	10 do 15 let	71	15,8%	16,1%
	16 do 18 let	174	38,7%	39,5%
	nad 18 let	195	43,3%	44,3%
	Skupaj	440	97,8%	100,0%
Manjkajoče vrednosti	Nisem še imel/a spolnih odnosov	7	1,6%	
	Brez odgovora	3	0,7%	
	Skupaj	10	2,2%	
Skupaj	Skupaj	450	100,0%	

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

6.1.1 Starost in odločanje o prvem spolnem odnosu

H1: Mlajše generacije se za spolni odnos odločajo prej kot starejše generacije

Anketiranci, ki še niso polnoletni, so se za spolni odnos odločili prej kot starejše generacije. Mlajše generacije so predvsem generacije, v katere sodijo posamezniki, ki se še šolajo in se nahajajo v starostnih razredih do 25 let.

Pokažejo se razlike med različnimi starostnimi razredi (glej Tabelo 5.5.1.1); predvsem pri mlajših (starih od 18 do 25 let), ki se razlikujejo od ostalih po tem, da so imeli prvi spolni odnos med 16. in 18. letom starosti v višji meri kot starejši. Nižji delež pa je opaziti pri mlajših, ki so imeli prvi spolni odnos po dopolnjenem 18. letu starosti. V starostnem razredu od 26 do 35 let je glede na celoto najmanj takih, ki so se s prvim spolnim odnosom srečali v starosti od 16 do 18 let. Nadpovprečni delež tistih, ki so se za prvi spolni odnos odločili po 18. letu, je starih nad 45 let. V tem starostnem razredu je opaziti tudi manjši delež (glede na ostale starostne razrede) tistih, ki so imeli prvi spolni odnos med 10. in 15. letom starosti.

($\chi^2=20,702$, $p=0,001$)

Tabela 5.5.1.1: Starost pri prvem spolnem odnosu glede na starost

Koliko ste bili stari ob prvem spolnem odnosu		Starost			Skupaj
		18-25 let	26-35 let	nad 35 let	
10-15 let	Count	25	24	14	69
	% po starosti	18,9%	20,5%	10,1%	15,9%
	Adj. residuals	1,1	1,7	-2,7	
16-18 let	Count	66	41	63	170
	% po starosti	50,0%	31,1%	37,3%	39,3%
	Adj. residuals	3,0	-2,3	-0,7	
Več kot 18 let	Count	41	64	89	194
	% po starosti	31,1%	48,5%	52,7%	44,8%
	Adj. residuals	-3,8	1,0	2,6	
Skupaj	Count	132	132	169	433
	% po starosti	100%	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

6.1.2 Spol in dojemanje prvega spolnega odnosa

- Dejavniki, ki so v največji meri prispevali k prvemu spolnem odnosu

H2: Ženske se za prvi spolni odnos odločajo iz bolj čustvenih razlogov kot moški

Zanimalo me je, kako spol anketirancev vpliva na pogled na spolnost. Sklepala sem, da se moški in ženska razlikujeta v dojemanju prvega spolnega odnosa. Pri preverjanju razlik med fanti in dekleti se je izkazalo, da so razlogi za prvi spolni odnos pri ženskah veliko bolj čustveno obarvani kot pri moških.

Kontingenčna tabela prikazuje razlog za prvi spolni odnos glede na spol. Ker je 50% celic s teoretičnimi frekvencami manjšimi od vrednosti 5, v le-teh χ^2 -test ni veljaven in za razlike, ki se kažejo na teh vrednostih, ne moremo trditi, da so statistično značilne. Vsebinsko sem zato interpretirala le celice s teoretičnimi frekvencami višjimi od 5.

Gledano v celoti, se je največ anketirancev in anketirank za prvi spolni odnos odločilo zaradi ljubezni (45%), poželenja (20%) ter radovednosti (20%). Statistično gledano pa se izkaže, da so se ženske za prvi spolni odnos v večji meri kot moški odločale zaradi ljubezni (54%) ter partnerjeve želje (13%). Pri moških pa je statistično značilno več posameznikov (kot pri

ženskah), ki so se za prvi spolni odnos odločili zaradi spolnega poželenja (39%) (glej Tabelo 5.5.2.1).

($\chi^2 = 88,388$, $p=0,000$; 50% celic ima teoretične frekvence nižje od 5)

Tabela 5.5.2.1: Motivacija za prvi spolni odnos glede na spol

Razlog za prvi spolni odnos		Spol		Skupaj	
		Moški	Ženski		
ljubezen	Count	63	132	195	
	% po spolu	32,5%	54,1%	44,5%	
	Adj. residuals	-4,5	4,5		
radovednost	Count	39	48	87	
	% po spolu	20,1%	19,7%	19,9%	
	Adj. residuals	0,1	-0,1		
dolgčas	Count	2	2	4	
	% po spolu	1,0%	0,8%	0,9%	
	Adj. residuals	0,2	-0,2		
prijateljstvo	Count	2	8	10	
	% po spolu	1,0%	3,3%	2,3%	
	Adj. residuals	-1,6	1,6		
spolno poželenje	Count	75	14	89	
	% po spolu	38,7%	5,7%	20,2%	
	Adj. residuals	8,5	-8,5		
alkohol in mamila	Count	3	2	5	
	% po spolu	1,5%	0,8%	1,1%	
	Adj. residuals	0,7	-0,7		
vpliv vrstnikov	Count	3	1	4	
	% po spolu	1,5%	0,4%	0,9%	
	Adj. residuals	1,2	-1,2		
partnerjeva želja	Count	5	32	37	
	% po spolu	2,6%	13,1%	8,4%	
	Adj. residuals	-3,9	3,9		
drugo	Count	2	5	7	
	% po spolu	1,0%	2,0%	1,6%	
	Adj. residuals	-0,8	0,8		
Skupaj		Count	194	244	138
		% po spolu	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

- Starost ob prvem spolnem odnosu

H3: Starost ob prvem spolnem odnosu je nižja pri moških kot pri ženskah.

Gledano v celoti, so se anketiranci za prvi spolni odnos odločali od 16. leta dalje (83%).

Moški in ženske so si različne tudi glede na starost ob vstopu v spolnost (glej Tabelo 5.5.2.2). Opaziti je značilno več ženskih anketirank, ki so imele prvi spolni odnos v starosti med 16. in 18. letom. Vendar pa razlike niso statistično značilne.

($\chi^2 = 4,219$, $p = 0,121$)

Tabela 5.5.2.2: Starost ob prvem spolnem odnosu glede na spol

Koliko ste bili stari ob prvem spolnem odnosu?		Spol		Skupaj
		Moški	Ženski	
10 - 15 let	Count	32	38	70
	% po spolu	16,7%	15,6%	16,1%
	Adj. residuals	0,3	-0,3	
16 - 18 let	Count	66	107	173
	% po spolu	34,4%	43,9%	39,7%
	Adj. residuals	-2,0	2,0	
več kot 18 let	Count	94	99	193
	% po spolu	49,0%	40,6%	44,3%
	Adj. residuals	1,7	-1,7	
Skupaj	Count	192	244	436
	% po spolu	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladina d.d. (2002)

- Uporaba kontracepcije

H4: Uporaba kontracepcije ob prvem spolnem odnosu je višja pri moških kot pri ženskah

Zaradi podobne formulacije vprašanja o uporabi kontracepcije pri prvem spolnem odnosu, kot je bilo uporabljeno v švedski raziskavi, in pobudi zanj sem predvidevala, da bo na vprašanje pritrdilno odgovorilo več moških kot žensk. V švedski raziskavi se je namreč pripetilo, da je več moških navedlo, da je pri prvem spolnem odnosu uporabilo kontracepcijo (Helmius 1998). Gre namreč za uporabo v obliki kondoma. To pokažejo tudi rezultati Mladi in aids, kjer je bilo kontracepcijsko sredstvo pri prvem spolnem odnosu v 39% kondom (Bernik in drugi 1996: 58). Veliko enostavneje je namreč dostopati do kontracepcije v obliki kondomov, ki so dostopni skoraj v vseh prodajalnah, lekarnah, trafikah in drogerijah. Za oralno

kontracepcijo, ki je pogostejša pri ženskah, ki že imajo urejeno spolno življenje, je potreben namreč obisk ginekologa. Upoštevani so samo anketiranci, ki so že imeli spolni odnos (N=442).

Moja predvidevanja so se izkazala za napačna (glej Tabelo 5.5.2.3), saj se je izkazalo, da je več žensk (27%) pri prvem spolnem odnosu uporabilo kontracepcijo, vendar pa je razlika minimalna, saj je moških, ki so uporabili kontracepcijo 26%. Razlago lahko poiščemo tudi preko rezultatov, ki jih ponuja raziskava. Moški so namreč veliko bolj brezbrizni, kar se tiče odnosov glede prve spolne izkušnje in tudi motivacije za prvi spolni odnos. Vendar pa razlike niso značilne.

($\chi^2=0,053$, $p=0,818$)

Tabela 5.5.2.3: Uporaba kontracepcije pri prvem spolnem odnosu glede na spol

Uporaba kontracepcije pri prvem spolnem odnosu		Spol		Skupaj
		Moški	Ženski	
Da	Count	50	66	116
	% po spolu	26,2%	27,2%	26,7%
	Adj. residuals	-0,2	0,2	
Ne	Count	141	177	318
	% po spolu	73,8%	72,8%	73,3%
	Adj. residuals	0,2	-0,2	
Skupaj	Count	191	243	434
	% po spolu	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Rezultati so precej podobni rezultatom slovenske raziskave Mladi in AIDS (Bernik in drugi 1996) ter raziskavi sedmih postsocialističnih držav (Bernik in Hlebec 2005). Rezultati obeh kot tudi rezultati raziskave podjetja Aragon d.o.o. za Mladino so pokazali, da je manj kot polovica anketiranih (27%) pri prvem spolnem odnosu uporabila kontracepcijo.

- Prvi spolni partner

H5: Spolni partnerji moških so pri prvem spolnem odnosu manj izkušene osebe, medtem ko so ženske po večini za prvega spolnega partnerja izbrale bolj izkušene osebe.

Razlog, zaradi katerega se moški pogosteje odločijo za prvi spolni odnos (poželenje) kot ženske (ljubezen), katerih razlogi so bolj čustvene narave, ponudi tudi domnevo, da se ženske odločijo za prvi spolni odnos z osebo, s katero so v vezi toliko časa, da jo spoznajo tudi čustveno. Ponavadi je to oseba, ki je starejša (glej tabelo 5.5.2.4) in bolj izkušena (glej tabelo 5.5.2.5). Starost ženskih spolnih partnerjev je povezana tudi s čustveno dozorelostjo, ki jo iščejo v resnih zvezah. Moškim partnerice, s katerimi se spustijo predvsem v prvi spolni odnos, pomenijo veliko manjšo navezanost in manjšo željo po trdni zvezi in spolnem odnosu, ne pa poglobitev zveze. Po predhodnih rezultatih je motivacija moških v večji meri kot pri ženskah spolno poželenje, ki ne zahteva čustvene vpletenosti. Posledično so to predvsem ženske, ki so mlajše in manj izkušene kot oni sami. Bozon trdi, da izbira spolnega partnerja delno temelji na tem, kaj pričakujemo iz zveze, v katero se spuščamo. Ko iščemo avanture, izbiramo drugačen tip človeka kot takrat, ko iščemo trajno zvezo (glej Bozon 1995: 43).

Iz rezultatov je razvidno, da so bile osebe, s katerimi so se anketiranci odločili za prvi spolni odnos, starejše (43%) ali njihovih let (38%). Moja domneva o izkušeni spolnega partnerja glede na spol se izkaže za pravilno; ženske so imele prvi spolni odnos s starejšo osebo (57%), medtem ko so se moški odločali za mlajšo osebo (39%).

($\chi^2=96,607$, $p=0,000$)

Tabela 5.5.2.4: Starost partnerja ob prvem spolnem odnosu glede na spol

Oseba, s katero ste imeli prvi spolni odnos je bila		Spol		Skupaj
		Moški	Ženski	
Starejša	Count	47	139	186
	% po spolu	24,5%	57,0%	42,7%
	Adj. residuals	-6,7	6,8	
Mojih let	Count	70	96	166
	% po spolu	36,5%	39,3%	38,1%
	Adj. residuals	-0,6	0,6	
Mlajša	Count	75	9	84
	% po spolu	39,1%	3,7%	19,3%
	Adj. residuals	9,3	-9,3	
Skupaj	Count	192	244	436
	% po spolu	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

Prvi spolni partner anketirancev gledano v celoti je bila v večini bolj izkušena oseba (53%). Nekaj manj (40%) je takšnih, ki so imeli enako izkušene spolne partnerje. Moški so imeli prvi spolni odnos z manj (10%) ali enako izkušeno osebo (45%), medtem ko so ženske v večji meri odgovarjale, da je bil njihov prvi spolni partner bolj izkušen – 62% (glej Tabelo 5.5.2.5).

($\chi^2=27,523$, $p=0,000$)

Tabela 5.5.2.5: Izkušenosť partnerja ob prvem spolnem odnosu glede na spol

Oseba, s katero ste imeli prvi spolni odnos, je bila		Spol		Skupaj
		Moški	Ženski	
Manj izkušena	Count	20	3	23
	% po spolu	10,1%	1,2%	5,2%
	Adj. residuals	4,2	-4,2	
Enako izkušena	Count	89	88	177
	% po spolu	44,9%	35,6%	39,8%
	Adj. residuals	2,0	-2,0	
Bolj izkušena	Count	83	153	236
	% po spolu	41,9%	61,9%	53,0%
	Adj. residuals	-4,2	4,2	
Skupaj	Count	192	244	436
	% po spolu	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

- Izkušnja s prvim spolnim odnosom ter odnosom do (uporabe) kontracepcije

H6: Posamezniki, ki so pri prvem spolnem odnosu uporabili kontracepcijo, so imeli bolj ali enako izkušene partnerje.

Tudi ta predpostavka izhaja iz domneve o zrelosti spolnih partnerjev in s tem povezanim občutkom odgovornosti – torej uporaba kontracepcije. Posamezniki, ki so imeli ob prvem spolnem odnosu bolj ali enako izkušene spolne partnerje, se bolj zavedajo pomembnosti uporabe kontracepcije. Raziskava Mladi in AIDS je pokazala, da se v primerjavi s prvim spolnim odnosom uporaba kontracepcije poveča (glej Bernik in drugi 1996: 93), kar bi lahko podkrepilo mojo domnevo. Izkušeni partnerji so lahko tudi partnerji, ki so že imeli spolni odnos, kar bi lahko vodilo k sklepanju, da pri spolnih odnosih pogosteje uporabljajo kontracepcijska sredstva.

Upoštevani so le posamezniki, ki so že imeli spolni odnos (N=442).

Vendar pa se domneva ne izkaže za pravilno (glej Tabelo 5.5.2.6), saj so rezultati pokazali, da je le 27% posameznikov pri prvem spolnem odnosu uporabilo kontracepcijo. Pri anketirancih z enako izkušenim partnerjem je odstotek značilno višji (34%) kot pri ostalih. Zrelost spolnega partnerja ob prvem odnosu torej ne vpliva na uporabo kontracepcije.

($\chi^2=11,396$, $p=0,003$)

Tabela 5.5.2.6: Uporaba kontracepcije ob prvem spolnem odnosu glede na izkušnost partnerja

Ste med prvim spolnim odnosom uporabili kontracepcijo		Oseba, s katero ste imeli prvi spolni odnos, je bila			Skupaj
		Manj izkušena	Enako izkušena	Bolj izkušena	
Da	Count	8	61	46	115
	% po izkušnosti	33,3%	34,3%	19,8%	26,5%
	Adj. Residuals	0,8	3,1	-3,4	
Ne	Count	16	117	186	319
	% po izkušnosti	66,7%	65,7%	80,2%	73,5%
	Adj. Residuals	-0,8	-3,1	3,4	
Skupaj	Count	24	178	232	434
	% po izkušnosti	100%	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

6.1.3 Vrednotenje spolnosti in odnos posameznikov do le-te

- Izobrazba in starost

Višjo izobrazbo so v večji meri dosegli anketiranci, stari med 26 do 35 leti (40%) in v manjši meri starejši od 35 let (29%). Srednješolsko izobrazbo so navajali v manjši meri (25%) stari od 26 do 35 let ter osnovno šolo v večji meri starejši (72%) in v manjši meri mlajši anketiranci – 0% (glej Tabelo 5.5.3.1).

($\chi^2=26,058$, $p=0,000$)

Tabela 5.5.3.1: Izobrazba po starosti

Starost		Končana izobrazba			Skupaj
		Osnovna šola	Srednja šola	Višja ali več	
18 do 25 let	Count	0	94	44	138
	% po izobrazbi	0,0%	34,2%	31,2%	31,3%
	Adj. Residuals	-3,5	1,7	0,0	
26 do 35 let	Count	7	69	56	132
	% po izobrazbi	28,0%	25,1%	39,7%	29,9%
	Adj. Residuals	-0,2	-2,9	3,1	
nad 35 let	Count	18	112	41	171
	% po izobrazbi	72,0%	40,7%	29,1%	38,8%
	Adj. Residuals	3,5	1,1	-2,9	
Skupaj	Count	25	275	141	441
	% po izobrazbi	100%	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

H7: Posamezniki z višjo izobrazbo kasneje vstopajo v svet spolnosti

Adolescenti, ki bolj zgodaj zaključijo šolanje, hitreje vstopajo v svet spolnosti. Ker naj bi se tisti, ki imajo nižjo stopnjo izobrazbe in zato prej končajo svoje šolanje, hitreje osamosvojili, se teoretično hitreje odločijo za prvi spolni odnos. Takšni posamezniki se torej materialno hitreje postavijo na svoje noge in začnejo svoje življenje bolj neodvisno od staršev. To pomeni zgodnejše razmišljanje o resnejših zvezah in o spolnosti kot pri bolj izobraženih oziroma še šolajočih se vrstnikih.

Razlike so opazne pri anketirancih z osnovnošolsko in s srednješolsko izobrazbo (glej Tabelo 5.16). Osnovno šolo je opravilo manj anketirancev (20%), starih med 16 in 18. Anketirancev s srednješolsko izobrazbo je manj (40%) med tistimi, ki so stari 18 let in več ter več (45%) med tistimi, ki imajo od 16 do 18 let. Vendar pa razlike niso statistično značilne.

($\chi^2=9,405$, $p=0,052$)

Tabela 5.5.3.2: Starost ob spolnem odnosu glede na izobrazbo

Koliko ste bili stari ob prvem spolnem odnosu		Končana izobrazba			Skupaj
		Osnovna šola	Srednja šola	Višja ali več	
10-15 let	Count	5	42	24	71
	% po izobrazbi	20,0%	15,3%	17,3%	16,2%
	Adj. Residuals	0,5	-0,6	0,4	
16-18 let	Count	5	122	46	173
	% po izobrazbi	20,0%	44,5%	33,1%	39,5%
	Adj. Residuals	-2,1	2,8	-1,9	
Več kot 18 let	Count	15	110	69	194
	% po izobrazbi	60,0%	40,1%	49,6%	44,3%
	Adj. Residuals	1,6	-2,3	1,5	
Skupaj	Count	25	274	139	438
	% po izobrazbi	100%	100%	100%	100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

- Družina in odnos posameznikov do spolnosti

H8: Posamezniki, ki so jim starši spolnost prikazali pozitivno, prej vstopajo v svet spolnosti kot tisti, katerih pogovori so spolnost orisali negativno.

Pogovor in sama pogostost pogovora s starši vplivajo na dojetanje spolnosti. Gre predvsem za predstavitev spolnosti kot nekaj naravnega in zato začetni koraki ne predstavljajo hujših pretresov.

Odnosi v družini imajo vsekakor posledice na otrokovo vedenje (glej Tabelo 5.5.3.3). Izkaže se, da je bilo med tistimi, ki se o spolnosti s starši niso pogovarjali, največ anketirancev, ki so se za spolni odnos odločili, ko so bili stari 18 let ali več (53%). Značilno manj pa je bilo takih, ki so se za prvi spolni odnos odločali med 10. in 15. letom (11%). Med anketiranci, ki menijo, da so jim starši ustvarili nevtralen vtis o spolnosti, je manj takih, ki so bili stari več kot 18 let (33%). Med tistimi, ki so jim starši ustvarili pozitiven odnos do spolnosti, pa je več takšnih, ki so bili ob prvem spolnem odnosu stari med 10 in 15 let (30%) in manj takšnih, ki so bili stari več kot 18 let (30%). Rezultati torej pokažejo, da so starši slovenskih adolescentov vplivali na odločitev o prvem spolnem odnosu. V kolikor pogovora o spolnosti ni bilo, so se mladostniki za prvi spolni odnos odločali v večji meri.

($\chi^2=27,077$, $p=0,000$)

Tabela 5.5.3.3: Vtisi o spolnosti glede na starost ob prvem spolnem odnosu

Koliko ste bili stari ob prvem spolnem odnosu		Kakšen vtis imate, kako so vam starši v pogovorih prikazovali spolnost?				Skupaj
		se nismo pogovarjali	negativno	ni ti niti	Pozitivno	
10-15 let	Count % po pogov. Adj. Residuals	27 11,0% -3,4	5 17,2% 0,1	16 19,0% 0,8	23 29,5% 3,5	71 16,3%
16-18 let	Count % po pogov. Adj. Residuals	89 36,3% -1,6	10 34,5% -0,6	40 47,6% 1,7	34 43,6% 0,8	173 39,7%
Več kot 18 let	Count % po pogov. Adj. Residuals	129 52,7% 4,1	14 48,3% 0,5	28 33,3% -2,2	21 26,9% -3,4	192 44,0%
Skupaj	Count % po pogov.	245 100%	29 100%	84 100%	78 100%	436 100%

Vir: Aragon d.o.o. za Mladino d.d. (2002)

7. SKLEP

Spolnost je nekaj, kar nas spremlja že od našega spočetka dalje. Smo plod spolnega vedenja svojih staršev in z rojstvom začnemo oblikovati lastno spolno vedenje. Smo spolna bitja, spolnost je nekaj, kar je od nas samih, kot celote, nemogoče ločiti. Zato je pomembno, da jo razumemo. Delček tega sem želela prikazati v svoji diplomski nalogi – spolno vedenje oziroma z njim povezan prvi spolni odnos, ki je edinstven zaradi svojega pomembnega vpliva na spolno življenje in spolno vedenje vsakega posameznika.

Želela sem preučiti dojemanje spolnega odnosa vsakega posameznika, vplive, ki delujejo na spolno vedenje posameznika in na kakšen način ti vplivi delujejo.

Prvi vpliv na prvi spolni odnos posameznika, s katerim sem se ubadala, je bila starost posameznika. Predpostavljala sem namreč, kot trdi tudi Bozon (Bozon 1996), da je od generacijske pripadnosti posameznika odvisno, kdaj se bo odločil za svoj prvi spolni odnos. Moja domneva se z analizo podatkov potrdi, saj se mlajše generacije za spolni odnos odločajo prej, kot so se starejše generacije. Za vstop v spolno življenje pa so potrebni motivi. Zato sem predvidevala, da se motivi med moškimi in ženskami razlikujejo. Moje mnenje je, podobno, kot pravijo Bernik (Bernik in drugi 1996) ter Bozon (Bozon 1996), da so ženski motivi, v nasprotju z moškimi, bolj čustveno obarvani. Izkazalo se je, da je največ moških anketirancev navedlo spolno poželenje. Pri ženskah pa je prvo mesto osvojila ljubezen in partnerjeva želja.

Ker sem že v začetku teorije predvidevala, da obstajajo razlike med moškimi in ženskami, me je tudi na tem področju zanimalo, v kakšni starosti so se eni in drugi odločali za prvi spolni odnos. Bernik in Hlebec ugotavljata, da je starost fantov, za razliko od starosti deklet, ob prvem spolnem odnosu nižja (Bernik in drugi 1996, Bernik in Hlebec 2005). To potrjuje tudi Bozon, Schmidt, Klavsova ter Helmius (Bozon 1994, Schmidt in drugi 1994, Klavs 2002, Helmius 1998). Enako sem predvidevala tudi sama in domneva o tem, da se moški za prvi spolni odnos odločajo prej kot ženske, se je izkazala za pravilno. Ko se dotaknemo izbire prvega partnerja, je mogoče predvideti, kot trdi tudi Klavsova, da bodo partnerice moških mlajše in manj izkušene (Klavs 2002), saj je motiv manj premišljen kot pri ženskah, ki se za razliko od moških, za prvi spolni odnos odločajo iz ljubezni. Izkaže se, da so dejansko moški za prvo spolno partnerico izbrali osebo svojih let ali mlajšo, medtem ko so bili partnerji žensk

največkrat starejši ali njihovih let, le izjemoma mlajši. Podobno kot za starost velja tudi za izkušnost prvih spolnih partnerjev. Moški so imeli enako ali manj izkušene, ženske pa bolj izkušene partnerje. To je razvidno tudi iz teorije, saj sta do enakih zaključkov prišla tudi Bernik in Hlebčeva v raziskavi spolnih začetkov srednješolcev sedmih postsocialističnih držav (Bernik in Hlebec 2005).

Ker je prvi spolni odnos tako pomemben dogodek vsakega posameznika, je predvidevati, da bo poskrbljeno tudi za kontracepcijo. Ker je le-ta veliko bolj dostopna moškim kot ženskam, vsaj kar se tiče prvega spolnega odnosa (uporaba kondomov), menim, da skrb zanjo prevzamejo moški. Kar so ugotovili ostali (Helmius 1998; Bernik ter drugi 1996), je pokazala tudi analiza podatkov. Dejansko so skrb za kontracepcijo pri prvem spolnem odnosu prevzeli moški. V moji raziskavi se izkaže obratno, vendar so razlike med moškimi in ženskami glede uporabe kontracepcije pri prvem spolnem odnosu minimalne in statistično neznačilne.

V kolikor se na uporabo kontracepcije ob prvem spolnem odnosu zazremo z zornega kota izkušnosti spolnih partnerjev, lahko domnevamo, da bodo za zaščito v večji meri poskrbeli partnerji z več izkušnjami kot anketiranci/ke. Te hipoteze namreč ni bilo mogoče potrditi, saj rezultati pokažejo, da so v večji meri za kontracepcijo poskrbeli pari, v katerih je bila oseba, s katero so imeli anketiranci svoj prvi spolni odnos, enako izkušena.

Pri vstopu v spolno življenje so pomembni tudi vtisi, ki jih posameznik pridobiva o sami spolnosti. Kot v ostalih področjih življenja tudi pri oblikovanju spolnega življenja signifikantno vlogo odigra družina vsakega posameznika (kot tudi ostale izobraževalne ustanove). Mnenje, ki ga dobijo o določeni temi, precej pripomore k pozitivnemu ali negativnemu vrednotenju le-te. Tako so bili anketiranci povprašani tudi o tem, kakšen vtis o spolnosti so jim zapustili starši. Schmidt meni, da se je spremenil odnos med otroci in njihovimi starši, saj se o spolnosti pogovarjajo bolj odkrito (Schmidt in drugi 1994). Podobno tudi Bozon ugotavlja, da je veliko več pogovorov med mladimi in njihovimi starši, kot jih je bilo v preteklosti (Bozon 1996). Zato sem predvidevala, da so se tisti, katerih odnos do spolnosti je pozitiven (k čemur so seveda pripomogli tudi starši), za prvi spolni odnos odločali hitreje kot tisti, katerim spolnost je bila prikazana bolj negativno. Rezultati so pokazali, da se anketiranci o spolnosti z družino niso dosti pogovarjali. V kolikor je pogovor o spolnosti med starši in anketiranci potekal, jim je bila prikazana ali na pozitiven ali pa niti na pozitiven niti na negativen način. Tisti, katerim je bila spolnost prikazana kot nekaj nevtralnega oziroma

bolj pozitivnega, so se v manjši meri kot ostali odločali za prvi spolni odnos po 18. letu starosti. Prav tako se je za prvi spolni odnos po dopolnjenem 18. letu starosti odločilo značilno več posameznikov, ki se s svojimi starši o spolnosti niso pogovarjali.

Na koncu pa se lahko dotaknemo tudi vpliva izobrazbe na odločanje o prvem spolnem odnosu. Ker so posamezniki, ki končajo šolanje prej, prisiljeni v svet odgovornosti in odraslosti vstopiti prej kot vrstniki, ki se še šolajo, saj so tudi materialno preskrbljeni (Bozon 1996; Klavs 2002), menim, da se ta odraslost kaže tudi na področju spolnosti. Posamezniki z nižjo izobrazbo potemtakem svoj prvi spolni odnos beležijo prej kot tisti z višjo izobrazbo. To domnevo potrdi tudi analiza.

Večina mojih domnev je bila torej potrjenih. Ker je za mlade spolnost pomembna, menim, da bi jo bilo potrebno morda v večji meri pravilno izpostaviti oziroma poskrbeti, da imajo mladi na voljo pravilne informacije, še preden se odločajo za vstop v svet spolnosti. Na tem področju bi bilo smotrno še marsikaj raziskati, saj obstaja namreč zelo malo kvalitetnega gradiva, namenjenega izključno za izobraževanje mladih. Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije je sicer pred desetimi leti izdal publikacijo z naslovom 'Z', poleg pa je izšla tudi videokaseta *'Pogovarjajmo se o spolnosti'* kot vzgojni pripomoček. Zanimivo je, da je publikacija naletela na ugoden sprejem, pojavili pa so se problemi s strani staršev. Le-ti naj bi izrazili zaskrbljenost in nasprotovali predvajanju pornografije otrokom (Modic 2007). Podobna usoda je doletela tudi knjižico Rdečega križa Slovenije z naslovom *'Zdrava in varna spolnost mladostnikov'* (Modic 2007).

Ob izjavah mladostnikov v članku Mladine *'Spolnost v osnovni šoli je nevarna'* (Modic 2007) se mi poraja vprašanje, koliko mladostnikov o spolnosti pravzaprav pridobiva prave informacije; in če so mladostniki res tako poučeni o spolnosti, kot dajejo vtis raziskave. Naslednje izjave nam vsekakor vzbudijo zanimanje za nadaljnje raziskovanje o tem, koliko mladostniki o spolnosti sploh vedo:

- ♦ Štirinajstletnica iz Ljubljane hodi z leto starejšim fantom. Z njim je že pol leta, vendar tistih pravih spolnih odnosov še nimata, saj on ne želi uporabljati kondomov, ona pa se boji zanositve. Zato prakticirata oralni seks, v katerem ona ne uživa tako zelo kot njen fant. Strah jo je, da bi zanosila, če pogoltne njegovo spremeno (glej Modic 2007: 54).

- ♦ Petnajstletnica je zaskrbljena zaradi nezaželene nosečnosti. Zato sta se z fantom odločila za analne spolne odnose. Ve, da tako ne more zanositi. Glede aidsa pa ni zaskrbljena, saj ve, da ga tako in tako dobijo samo pedri (glej Modic 2007: 54).
- ♦ Trinajstletnik, ki ga sošolka zadovoljuje ročno, ni povsem prepričan, da sošolka ne more zanositi, če jo boža s prsti, ki so bili pred tem v stiku z njegovo semensko tekočino (glej Modic 2007: 54).
- ♦ Petnajstletnica, ki ima redne spolne odnose že več kot eno leto, se zaščiti tako, da pred vsakim spolnim odnosom vedno vzame kontracepcijsko tabletko, ki jo ukrade starejši sestri. Njena sošolka je že imela splav, vendar pravi, da to ni nič groznega. Sama se splava ne boji, temveč se boji reakcije staršev, saj je prepričana, da bi jo oče ubil, če bi izvedel, da je zanosila (glej Modic 2007: 54).

8. VIRI

- Bernik, Ivan in drugi (1996): *Mladi in Aids*. Raziskovalno poročilo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Bernik, Ivan in Valentina Hlebec (2005): How did it happen the first time? V Aleksandar Štulhofer in Sandfort Theo (ur.): *Sexual initiation of secondary school students in Eastern Europe and Russia*, 297–315. New York: The Haworth press.
- Bozon, Michel (1996): Reaching adult sexuality: First intercourse and its implications. From calendar to attitudes. V Michel Bozon and Henri Leridon (ur.): *Sexuality and the social sciences. A French survey on sexual behaviour*, 143–175. Dartmouth: Aldershot.
- Ferligoj, Anuška (1995): *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana: Zenel Batagelj.
- Haavio-Mannila, Elina in drugi (2002): Sexual Lifestyles In Twentieth Century. *Research material and theoretical perspectives, Sexuality in Youth*, 1–59.
- Helmius, Gisela (1998): The 1996 Swedish sex survey. An introduction and remarks on changes in early sexual experiences. *Scandinavian Journal of Sexology* 1(1), 63–70.
- Kimmel, Michael S. in Rebecca F. Plante (2004): *Sexualities. Identities, Behaviors, and Society*. New York: Oxford University Press.
- Klavs, Irena (2002): *National survey of sexual lifestyles and chlamydia trachomatis infections in Slovenia*. London: London School of Hygiene & Tropical Medicine.
- Laumann, Edvard O. in drugi (1994): *The social organization of Sexuality. Sexual Practices in the United States*. Chicago: The University in Chicago Press.
- Laumann, Edvard, O. in drugi (2000): *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*. London: Chicago Press, Chicago.
- Michael, Robert. T, John H. Gagnon, Edward O. Laumann in Gina Kolata (1995): *Sex in America. A Definitive Survey*. New York: Warner Books.
- Modic, Max (2002): Spolne navade Slovencev. *Mladina*, 6.9. Dostopno na <http://www.mladina.si/tednik/200218/clanek/sexanketa/> (8. september 2006).
- Modic, Max (2007): Spolnost v osnovni šoli je nevarna. *Mladina*, 27.2. Dostopno na http://www.mladina.si/tednik/200704/clanek/nar--fenomeni-max_modic/ (6. avgust 2007).
- Schmidt, G. in drugi (1994): Changes in adolescents' sexuality between 1970 and 1990 in West-Germany. *Archives of Sexual Behaviour* 23(5), 489–513.
- *Statistični letopis 2002*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na <http://www.stat.si/> (11. julij 2007).

- Žun, Nives in Toni Gril (2002): Anketiranje po pošti ali internetu – Različni respondenti ali različni odgovori? *Zbornik 7. slovenske marketinške konference*, 27–36.

9. PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik o Spolnih navadah Slovencev

Vprašalnik je bil sestavljen iz 80 vprašanj različnega tipa. Vprašanja, iz katerih sem črpala podatke, so bila sledeča:

Spolno vedenje

A2: Kakšen vtis imate, kako so vam starši v pogovorih prikazovali spolnost?

- a) o tem se nismo pogovarjali
- b) zelo negativno
- c) bolj negativno
- d) niti negativno niti pozitivno
- e) bolj pozitivno
- f) zelo pozitivno

A3: Koliko ste bili stari ob prvem spolnem odnosu?

- a) 10 – 12 let
- b) 13 – 15 let
- c) 16 – 18 let
- d) več kot 18 let
- e) nisem še imel/a spolnih odnosov

A5/a: Oseba, s katero ste imeli prvi spolni odnos, je bila?

- a) starejša
- b) mojih let
- c) mlajša

A5/b: Oseba, s katero ste imeli prvi spolni odnos, je bila?

- a) manj izkušena
- b) enako izkušena
- c) bolj izkušena

Kontracepcija

A4: Ste pri prvem spolnem odnosu uporabili kontracepcijo?

- a) Da
- b) Ne